Stručná

statistika země a obyvatelstva

království Českého

s ohledem na prvotní výrobu, průmysl, národnost a náboženství.

S tabulkami statistickými.

Dle nejlepších pramenů vzdělal

Vilém Gauč,
kandidát veškerých práv.

V PRAZE.
Tiskem a nákladem Dr. Ed. Grégra.
1866.

A. Obyvatelstvo.

I. Lidnatost.

Uznaná to zajisté zásada, že šťastné ústavy politické a jim přiměřená dobrá správa státu podporují blahobyt národa a na zrůstání obyvatelstva trvale a blahodárně působiti musejí ještě ve větší míře tam, kde prospěšná poloha zeměpisná a přirozené poklady země nalézají výdatných prostředků k odbytu prvotních plodin, k jich zpracování, rozmnožování a zdokonalení. Šťastné neb nešťastné dějiny národa, blahobyt neb úpadek jeho mocně působí na přibývání neb ubývání čili slovem hutnotu obyvatelstva.

Pozorujem to zvlášť na vlasti naší, jenž se honosí slavnými dějinami, avšak bohužel též úpí pod úplným úpadkem národního života a blahobytu, kterýžto úpadek nelze hledati ve vlastní vině národu vždy k svobodě se nesoucího, ovšem ale v jiných zevních škodlivých účincích ctižádosti, nesnášelivosti a potlačování národního sebevědomí aneb historické samostatnosti.

Bylo by zde od místa, vykládati obšírně příčiny častého a dlouhého ochabnutí ducha národního; znáť každý Čech kruté osudy svého národa, jež vepsány jsou plamenným písmem do dějin vlastenských. — Rozličná dáta dějepisu vydávají svědectví o veliké hutnotě obyvatelstva, dle níž opět souditi možno o velikém blahobytu a volnějším ruchu politickém v dobách rozličných.

Měly zajisté Čechy v XIII., XIV., XV. a z počátku XVI. století velmi hutné obyvatelstvo, jelikož dějepisem dokázáno, že veliké množství měst mívalo v středověku mnohem větší objem a obyvatelstvo nežli nyní, že mnoho měst a městysů v bouřích husitských a války třicítileté buď na zmar přišlo neb sklesši v nepatrná místa se proměnilo, a že býval nemalý počet zámků vysoké i drobné tenkráte velmi četné šlechty, jichž okolí obydleno bývalo poplatným manstvem, jenž ale nyní v ssutiny se rozvalily, ale i takto rozsáhlostí svých zřícenin hlásají o bývalé své velikosti. Zápisky některých starých rukopisů neomylně dosvědčují, jak hutné bývalo obyvatelstvo v středověku; Třeboňský jeden rukopis z roku

1401 udává počet vsí na 33.320; jedna zápiska Telečského mnicha z roku 1475 na 30.367 vesnic, v knize privilejí Starého města Pražského z roku 1529 páčí se počet vsí na 38.772, čímž veliké nabývá pravděpodobnosti zpráva Hájkova, že v Čechách mimo 102 města počítalo se 308 městysů, 276 tvrzí a 30.363 vesnic, a dle Balbína 34.700 vesnic. Dejme tomu, že v každé vesnici usazeno bylo v průměru 120 obyvatelů, což jest ta nejnepatrnější hodnota, tož by obyvatelstvo 34.700 vsí tenkráte bylo obnášelo 4,164.000, nepočítajíc v to obyvatele hlavního města, městysů, tvrzí a měst již tenkráte četně obydlených, jako na př. Plzeň, Kutná hora, Králové Hradec, Tábor, Cheb, Mladá Boleslav, Jihlava, a obyvatele jiných měst. Množení se obyvatelstva za oněch dob podporováno bylo velikým množstvím menších statků zemských, jež možným činily lepší rozdělení rolnické práce, pilnější vzdělávání půdy i větší z ní užitek, které však později ohromnými konfiskacemi za Ferdinanda II. splynuly ve veliká dosavadní panství. Dalším důkazem jest veliký počet far, jež zvlášť v XIV. a XV. století byly rozmnoženy (jakž o tom svědčí staré zápisky starodávného kollegiatního kláštera na Hradčanech z roku 1384), a dle nichž souditi možno o hustém obyvatelstvu, jichž kostely buď ve válkách náboženských byly zrušeny, buď nyní po dvou i třech tvoří filialky jiných far a děkanství.

Patrno z toho všeho, že obyvatelstvo Čech bylo za oněch dob ne-li četnější, alespoň též tak četné jako nyní.

Šťastné tyto poměry trvaly až k osudné bitvě Bělohorské (dne 8. listopadu 1620).

Truchlivá spoušť nastala pak v dějinách naší vlasti; strašlivé a ukrutné pronásledování národovců a akatolíků, houfné stěhování se zvlášť vzdělané a průmyslnické části obyvatelstva, pustošení třicítileté války, v níž Čechy byly hlavním jevištěm, žhářství, vraždy a zkázy hrozily obyvatelstvu záhubou. Orba ležela ladem úplně, jelikož rolnictvo bylo vymřelo, vystěhováno, pomordováno aneb po lesích se skrývalo, živnosti, tak mohutně zkvétavší, docela klesly, poněvadž nejlepší část vzdělaných řemeslníků své schopnosti a u velikém stupni vyvinuté živnostenské známosti přenesli do ciziny, kdež náboženská snášelivost a volnější ruch politický vývinu produktivní činnosti nadržovaly, jakž to patrno v následujícím hned na to zkvétání živností v Sasích, Holandsku a Anglii, kdež mnozí vědecky velevzdělaní čeští vystěhovalci vyznamenáním byli zasýpáni,

a do kterýchž zemí utíkali tisíce Čechů, aby se nikdy více nevrátili, a v truchlém vyhnanství zemřeli, potlačitele své proklínajíce.

Z oněch dob hrůzy a pronásledování, kdež pouze meč, násilí a vášnivé potlačování Jezovitů panovaly, kde se zdálo, jakoby český národ měl být vyhlazen, z oněch dob nemáme žádných spolehlivých dát o hutnotě obyvatelstva. Předsevzato ovšem popsání lidu roku 1651, avšak jen za tím účelem, aby se vyšetřil počet katolíků a akatolíků.

Po celé století tvrdého spánku vzdělanosti, průmyslové činnosti zahaleny jsou před zrakem naším poměry lidnatosti v Čechách. Teprv od časů Marie Teresie možno lépe nahlédnouti do tohoto statistického poměru, poněvadž zavedením tak zvaného popisování duší skrze duchovní, magistráty a dominia (19. ledna 1754) každý třetí rok popsání lidu se konalo, ač bylo nedostačitelné.

Roku 1754 vyšetřeno tím způsobem v Čechách 1,941.284 obyvatelů, r. 1762 ale 1,669.003 obyvatele, kteréžto zmenšení bylo zajisté následkem války sedmileté.

Pozdější nařízení měla za účel konskripci s ohledem na povinnost k službě vojenské a na domovskou příslušnost, čímž se stalo, že při popisování nehledělo se již k skutečnému, nobrž jen *k domácímu* obyvatelstvu.

Domácí obyvatelstvo obnášelo roku 1780 2,563.527 obyv., mezi nimiž 39.690 židů;

r. 1826 . . . . 3,686.363 „
„ 1837 . . . . 4,001.925 „
„ 1850 . . . . 4,385.962 „
„ 1857 při posledním popsání lidu . . . . . . 4,705.525 „

Na souměrné množení se lidnatosti působilo poněkud nepříznivě stěhování se nejvíce do Ameriky, zmáhající se od r. 1850, kdež počal působiti na všecky občanské a hmotné poměry zhoubný vliv reakce. Opustiloť svou vlast od r. 1850 do 1862 26.369 lidí co zjevní vystěhovalci, nejvíce z kraje Plzeňského, Budějovického a Táborského.

Že při jistém zmáhání se národního sebevědomí, že při lepším vývinu živností a obchodu i Čechy s to jsou, aby rozmnožením manželských sňatků co do lidnatosti dosáhly staré stanoviště, toho důkazem jest okolnost, že na př. roku 1754 na čtverečné míli se nalézalo 2149 obyvatelů a roku 1857 5122 obyvatelů, že tedy lidnatost při všech svízelích sedmileté války, francouzských válek a cholery během 100 let se více než zdvojnásobnila. Toto roz-

množení se obyvatelstva jest co děkovati hlavně pokroku věd a průmyslu ve všech zemích jakož i vlastnímu ruchu vnitřní obživlé síly národní, kteráž ovšem beze vší podpory, avšak používáním usnadnění a výhod vládou zde onde poskytovaných veliká činila namáhání, aby v orbě, živnostech a zřizování větších průmyslových závodů docílila větších hmotných prospěchů a užitků. Nelze popírati, že zrušení nevolnictví, vybavení z roboty a poněkud i zakládání zákupných usedlostí přispěly k tomu nemálo.

Krom hutnosti obyvatelstva jest vyšetřování poměrů hutnosti dle rozličných krajů, okresů, krajin, dle pohlaví, náboženství, národnosti a výživy proto veledůležité, poněvadž poměry tyto na mnohé momenty v ruchu národního hospodářství poukazují a mnohé zajímavé závěrky připouštějí.

Kdežto v Boleslavském, Litoměřickém a Jičínském kraji připadá na čtvereční míli v průměru 6.800 obyvatelů, počítá se v Píseckém, Plzeňském a Budějovickém kraji 3.850 obyvatelů na čtvereční míli, tedy skorem o polovici méně.

Příčiny rozdílu tohoto jsou však jasné. V krajích předkem jmenovaných působilo prospěšně na rozmnožení obyvatelstva sousedství ciziny a tím usnadněné spojení obchodní, pak časné vyvinutí průmyslu při nevelikém rolnictví zvlášť v okresích pomezních, druhdy kvetoucí plátenictví, výroba skla a zakládání četných továren, ku kterýmžto momentům více v středu země připočísti lze pokrok u vzdělávání půdy a snadnější odbyt plodin zemských. Avšak nelze také popírati, že v okresích hraničních bývalá zápovědná soustava v obchodu naproti cizině a povstávající z toho obchod podloudnický způsobily, že se tam více lidí hrnulo a lidnatost zrůstala, neboť známo jest velkolepé podloudnictví, jež se tam provozovalo co živnost od četných zástupů na sta osob počítajících. Že při tom odbyt zpracovaných výrobků továrních, poměrně dobrá soustava silnic a poptávka po výrobcích napomáhaly, jest na bíledni, poněvadž Čechy ze všech korunních zemí v Rakousku první se postavily v čelo ruchu průmyslového, a toto místo skvělé posud zaujímají.

Že jižní krajiny, zvlášť kraje svrchu jmenované, vykázati se mohou obyvatelstvem poměrně menším, toho příčinu hledati dlužno v částečném nedostatku průmyslové činnosti, v scházejícím posud zde onde podnětu k vzbuzení činnosti této, ve výhradném skoro pěstování půdy, v menší plodnosti, ve velikých lesinách zvlášť kraje Budějovického, v částečném nedostatku výdatného odbytu plodin zemských a v neprobuzené posud spekulaci.

Jak prospěšně na zmáhání se lidnatosti působí průmyslová špekulace bez újmy pro zájmy rolnické, jež vždy budou nejdůležitější části v ruchu národního hospodařství vlasti naší, jak prospěsně tomu napomáhá jistý a rychlý odbyt výrobků průmyslových i při menším rolnictví: toho důkaz vidíme na příklad v průmyslnickém okresu Warnsdorfském, kdež na prostoře 4 1/3 □ míle bydlí 68.114 lidí v 1 městysi a 69 vesnicích. Podobným způsobem to vidíme podél sasko-slezských hranic, kdež při nedostatečnosti plodin zemských kvete fabrikace vlněných látek, papíru a skla, a na čtvereční míli připadá 12.000 obyvatelů. Dále vidíme již hloub v středu země v krajích Kralohradeckém a Boleslavském, kterak při větším rolnictví a znamenitém průmyslu připadá až 9.000 obyvatelů na čtvereční míli, což jest zajisté důkazem, že v krajinách rolnických i průmysl s prospěchem může býti pěstován, má-li po ruce vodní síly, železnice, silnice atd. Smíchov a Karlín jsou příklady makavé, považíme-li, k jaké důležitosti a v jak krátké době obě místa dospěla následkem přítažlivosti hlavního města, a probuzenou špekulací, podporovanou vystavěním Vídeňsko-Pražsko-Podmokelskou železnicí a českou západní dráhou. Nejnovějším příkladem podnikavosti a pracovitosti jest Kladno. Proč by také jiné krajiny, požívající výhod železných drah a prospěšně založených okresních silnic, příhodné polohy, hojnosti zemských plodin a známých sice, avšak z nedostatku podnikavosti a kapitálu posud neodkrytých horních plodin, proč by, pravíme, krajiny takové neměly užívati vodní síly svých řek, aby i průmyslu zjednaly širší pole, na němž by se vyvíjeti mohl!

Aby však jižní kraje a okresy, v nichž rolnictví převládá, současně zavedeným zdokonalením rolnických poměrů za nedlouho hmotné interesy své s prospěchem mohly rozvinouti, k tomu zvlášť bude napomáhati vystavění povolené již železné dráhy Vídeňsko-Budějovicko-Pražsko-Plzeňské, kterouž dosud uzavřené jižní Čechy, ležící jako veliká oasa uprostřed síti železničné, nyní obchodu světovému se stanou přístupnými, poskytujíce rozsáhlé pole průmyslové podnikavosti.

Vedle půdy v průměru dobré, vedle znamenitých lesin, četných vodních sil Vltavy, Sázavy, Votavy, Lužnice, Malče a mnoha jiných menších přítoků, které z části již nyní prospěšný spád mají, z části jej dosíci mohou upravením a tak ku přerozmanitým průmyslovým závodům užiti se dají, jsou tu ještě mnohé posud nepoužívané báně, usnadněné dovážení kamenného uhlí, snadný odbyt plodin,

vyvíjející se větší průmysl a vůbec spojení s Vídní, hořeními a doleními Rakousy i Moravou a s krajinami severními — vůbec samé páky, jimiž úplný a prospěšný obrat v rolnictví, průmyslu a obchodu oněch krajin nastane, otvíraje nové, důležité prameny výdělku a tím vyvolávaje samostatná hospodářství a větší lidnatost. *)

Zvlášť prospěšně na poměry orby a přiměřené rozmnožení

*) Co dokázati může vystavění železnice, vidíme na příklad při dráze Pardubsko-Liberecké, která navzdor nešťastně zvolenému směru (místo přes Jičín, aneb přes Hostinné a Vrchlabí) již za šestiletého trvání svého zavdala příčinu k zařízení veledůležitých závodů, jež posud podél celé její čáry povstaly. K závodům těmto počítáme: akcijní cukrárnu u Králové Hradce, parní pílu a přádelnu na len u Smiřic, rozšířený pivovár tamtéž, pivovár v Jaroměři s jeho velkolepě zařízenými pivními sklepy, přádelnu pana Röhricha v Králové Dvoře, veliký pivovár tamže, velkolepé těžení z kamenných lomů u Třemešné a na Můstkách (Mastig), parní pílu na Horkách, parní pílu pod Kumburkem, novou přádelnu pana Schmidta v Semilech, přádelnu u Železného Brodu a j.

Praha

Okres	Prostora v čtverečných mílích	Skutečné obyvatelstvo	Domácí obyvatelstvo	Nepřítomné obyvatelstvo	Cizí obyvatelstvo	Průměrná lidnatost	Počet měst	Počet městysů	Počet obcí místních	Počet obcí katastrálních	Počet domů	Plodná půda mimo zemské desky: jiter	□s.
Praha město	0_{11}	142588	71922	10564	81230	1_{01} milionu	1	—	—	—	3410	—	—
Boleslav-													
Benátecký	4_{97}	20067	20359	2565	2273	4038	2	2	43	34	2850	30643	59
Bělský	4_{13}	15764	15161	1443	2046	3817	2	—	38	29	2365	26713	112
Česko-Dubský	3_{12}	24715	24991	3106	2830	7227	3	—	111	41	3703	27607	695
Dubský	5_{05}	17555	18662	2759	1652	3476	2	—	75	42	2754	25731	1463
Friedlandský	6_{96}	39697	41105	3589	2181	5704	2	—	49	37	6675	37041	162
Chrastavský	2_{52}	19979	20584	2585	1980	7928	2	—	29	22	3044	15197	1347
Jablonecký	2_{08}	26465	27925	3669	2209	12724	—	1	33	18	4010	13939	109
Jablonský	2_{93}	19251	22268	3759	1021	6662	1	1	34	19	3313	19830	254
Liberec město	0_{11}	18854	29614	2993	3512	—	—	—	—	—	1382	—	—
Liberecký	2_{50}	30133	14690	1170	5329	14680	1	—	36	27	3455	13983	1237
Mimoňský	4_{61}	20115	22020	3215	1310	4363	4	—	39	26	3358	20395	348
Mlado-Bolesl.	4_{90}	29993	28987	3706	4712	6121	2	1	74	51	3409	27612	243
Mnich.-Hrad.	4_{03}	22236	24177	3273	1332	5518	2	1	91	45	2946	21893	4
Nimburský	4_{17}	30336	21811	2807	1332	4877	1	1	48	34	2804	28047	1523
Smržovský	1_{68}	16839	16608	1491	1722	10023	—	—	12	8	2519	8313	760
Sobotecký	2_{88}	16740	17728	1646	658	5813	2	—	66	34	2429	17379	1025
Turnovský	3_{41}	25555	26476	3064	2143	7494	2	—	106	35	3684	23354	1417
Železno-Brod.	1_{98}	18415	20674	2787	518	9295	1	—	54	21	2889	16801	416
Úhrnem	62_{33}	402969	413845	49627	38751	6465	29	7	938	523	57569	371484	1574

lidnatosti bude působiti povolená *dělitelnost rustikalních hospodářství*, jež bohdá v brzku dojde zákonního povolení. O tom však obšírně promluvíme při výrobě prvotní.

Při popisu obyvatelstva přihlíženo hlavně k obyvatelstvu *domácímu*, to jest k obyvatelstvu, jež v určitých obcích jest příslušné, pročež v následující tabulce mimo udání plochové prostory v mílích dle okresů uvedeno jest nejprvé skutečné obyvatelstvo dle okresů, pak v jednotlivých rubrikách počet domácích, cizích a doma nepřítomných obyvatelů, konečně průměrná lidnatost, mnoho-li totiž obyvatelů připadá na jednu čtvereční míli. Mimo to udán počet měst, městysů, obcí místních i katastralních a počet domů.

Domácí obyvatelstvo vykazuje dle statistiky větší lidnatost, totiž 4,778.693 obyvatelů, kdežto skutečně obnáší jen 4,705.525 obyvatelů, čehož příčinu hledati dlužno v nedovoleném vystěhování aneb zdržování se v cizině.

m ě s t o.

Plodná půda podle zemských a manských desk		Veškerá prostora plodné půdy mimodeskové i deskové		Mimodesková neplodná půda		Desková neplodná půda		Veškerá prostora neplodné půdy		Řádná daň pozemková bez přirážek z půdy mimodeskové		Řádná daň pozemková bez přirážek z půdy deskové	
jiter	□s.	jiter	□s.	jiter	□s.	jiter	□s.	jiter	□s.	zl.	kr.	zl.	kr.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
s k ý k r a j.													
17224	1244	47867	1303	1170	1153	677	464	1848	17	66955	42½	19457	3½
13436	1549	40150	61	1064	962	119	943	1184	305	56929	39	15684	67
5397	254	32914	949	1104	565	156	546	1260	1111	32297	67	5376	39
23219	425	48951	288	1179	20	420	1163	1599	1183	46714	70	18905	57
30407	407	67448	569	1960	1323	487	276	2447	1599	58748	9	23638	42
9434	424	24632	171	840	206	234	70	1074	276	25790	65	10662	11
6156	1233	20995	1342	591	1331	73	850	665	581	15339	67½	5335	65½
8257	902	28087	1156	1066	1283	126	1128	1193	811	31047	74	8092	28
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11055	843	25039	480	884	812	124	1305	1009	517	18949	25	7691	18
24218	1373	44614	121	1107	1373	420	748	1528	521	29726	14½	23716	31½
19528	1180	47140	1423	1300	1042	516	590	1817	32	67399	79½	41668	28½
16766	387	38659	391	1010	1210	591	1519	1602	1129	47439	31	27518	51
11967	958	40015	881	1301	1353	396	917	1698	670	59514	82½	22200	25½
8046	631	16359	1391	334	845	108	967	443	212	7251	29	5669	11
10548	630	27928	55	769	206	158	366	927	572	38318	24	15665	—
9117	905	32472	722	1164	1037	462	775	1627	212	42019	36	15709	61
2182	550	18983	966	677	1209	194	884	872	493	16221	85	2081	62
226875	95	601360	1069	17529	1530	5269	711	22796	1441	660663	40½	269072	1½

B u d ě j o v-

Okres	Prostora v čtverečných mílích	Skutečné obyvatelstvo	Domácí obyvatelstvo	Nepřítomné obyvatelstvo	Cizí obyvatelstvo	Průměrná lidnatost	Počet měst	Počet městysů	Počet obcí místních	Počet obcí katastrálních	Počet domů	Plodná půda mimo zemské desky jiter	□s.
Budějovský	5_{01}	31630	26163	2608	8075	5420	1	1	76	40	3051	36786	1233
Hlubocký	6_{25}	1 522	14757	1767	1532	2324	—	1	61	29	1809	34821	1247
Chvalšinský	5_{17}	1246	13127	1743	1076	2110	—	1	76	19	1628	33839	720
Jind.-Hrad.	8_{57}	38267	39253	4596	3610	4465	3	1	69	69	4554	60344	1537
Kaplický	5_{93}	19005	20152	3074	1627	3205	—	6	109	39	3085	47743	128
Krumlovský	6_{73}	25230	25490	2883	2623	3749	1	3	142	55	3345	51248	406
Lišovský	3_{41}	9912	11471	1972	413	2907	—	3	27	17	1387	22161	82
Lomnický	3_{48}	8870	9357	684	197	2549	1	—	20	20	1054	21176	506
Novo-Bystř.	3_{60}	15358	16668	3325	2015	4266	1	3	37	36	2129	23817	1185
Novo-Hrad.	4_{18}	16190	17387	2623	1426	3873	1	4	43	28	2633	27182	593
Planský	6_{62}	12197	11905	1010	1302	1842	—	2	70	20	1361	30865	787
Svíno-Trhov.	4_{22}	14891	16666	2632	857	3529	1	1	59	25	2409	31898	473
Třeboňský	6_{45}	18630	20449	3082	1263	2888	1	1	35	29	2131	26997	1005
Vltavo-Týnský	3_{61}	16332	18108	2836	1060	4487	1	—	47	22	2215	21277	1304
Vysoko-Brod.	5_{62}	16165	17187	1922	1200	2930	1	3	113	30	2123	38806	29
Úhrnem	78_{88}	269959	278440	36757	28276	3422	12	30	974	478	34914	508967	35

Č á s l a v-

Okres	Prostora v čtverečných mílích	Skutečné obyvatelstvo	Domácí obyvatelstvo	Nepřítomné obyvatelstvo	Cizí obyvatelstvo	Průměrná lidnatost	Počet měst	Počet městysů	Počet obcí místních	Počet obcí katastrálních	Počet domů	Plodná půda mimo zemské desky jiter	□s.
Čáslavský	6_{76}	49323	39374	2872	3821	5965	2	3	102	90	4959	34886	1198
Dolno-Král.	6_{49}	29102	32994	5540	1648	4484	—	5	124	72	3743	46669	524
Haberský	3_{75}	16825	19030	3692	1487	4487	—	3	49	43	2244	22888	1074
Humpolecký	5_{42}	26066	28681	3844	1229	4809	1	3	70	68	3076	38340	685
Chotěbořský	5_{66}	29158	32673	5083	1568	5152	1	3	104	70	3875	29672	444
Kolínský	3_{98}	26538	26226	2582	2894	6668	2	1	51	36	3303	29889	226
Kouřimský	4_{59}	24836	26505	4202	2533	5411	2	2	67	58	3384	28810	1217
Kutnohorský	5_{96}	27836	38108	4336	5564	5480	4	3	82	68	4241	32252	580
Kutná Hor. m.	—	11500	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ledečský	4_{01}	21495	23593	3578	1480	4378	2	1	92	79	2731	32350	840
Něm. Brodský	5_{01}	23811	25550	3802	2063	4753	1	3	70	57	3116	39628	537
Poděbradský	3_{72}	18791	19312	2407	1886	5051	2	—	40	33	2446	25371	1462
Polenský	4_{83}	19102	21115	3948	1935	3955	1	1	44	42	2352	37916	365
Přibislavský	4_{02}	17264	17567	2129	1526	4295	1	2	31	29	2184	26863	313
Uh.-Janovický	4_{42}	22030	23882	3234	1382	4973	—	5	89	49	2989	23636	842
Úhrnem	68_{63}	354677	374910	51249	31016	5108	19	35	1015	794	44628	449207	707

ský kraj.

Plodná půda podle zemských a manských desk jiter	□s.	Veškerá prostora plodné půdy mimodeskové i deskové jiter	□s.	Mimodesková neplodná půda jiter	□s.	Desková neplodná půda jiter	□s.	Veškerá prostora neplodné půdy jiter	□s.	Řádná daň pozemková bez přirážek z půdy mimodeskové zl.	kr.	Řádná daň pozemková bez přirážek z půdy deskové zl.	kr.
9793	10[illegible]	16549	1341	1408	238	2110	273	3518	511	52849	27½	9561	63½
22209	749	57931	396	1770	1538	4266	35	5436	1573	49175	2	24373	38
16942	116	50 81	836	759	478	142	1269	902	87	27192	10	8040	32
18072	989	7[illegible]417	926	3435	1004	3879	913	7315	317	53306	93	13717	72
9843	1548	57587	76	1522	185	226	354	1748	539	41182	81½	5144	13½
13718	467	61966	873	1604	1583	710	238	2315	221	46279	29	9295	70
9710	1023	31871	1105	643	1231	1617	1161	2261	792	26242	79	7222	27
88[illegible]8	516	30024	1022	369	1590	4364	1587	4734	1577	23824	71½	9283	32½
10[illegible]89	1181	34307	766	771	1137	913	192	1684	1329	14900	82½	5182	89½
12587	539	39769	1132	929	1309	1140	1122	2070	831	25493	61½	7366	10½
33765	1529	64631	716	713	1035	871	24	1584	1059	23002	68	10319	47
8114	1218	40013	91	1112	970	1040	955	2153	325	31085	93½	5893	35½
31079	494	58076	1499	136	1261	6322	753	64?9	414	25594	37½	21147	35½
13321	280	34598	1581	1087	1170	707	1513	1795	1119	25179	40	11749	74
16003	1185	54809	1214	1097	1031	320	1099	1418	530	27480	49½	6769	28½
234470	742	743437	777	16761	1366	28634	258	45399	24	492790	29	155366	69

ský kraj.

Plodná půda podle zemských a manských desk jiter	□s.	Veškerá prostora plodné půdy mimodeskové i deskové jiter	□s.	Mimodesková neplodná půda jiter	□s.	Desková neplodná půda jiter	□s.	Veškerá prostora neplodné půdy jiter	□s.	Řádná daň pozemková bez přirážek z půdy mimodeskové zl.	kr.	Řádná daň pozemková bez přirážek z půdy deskové zl.	kr.
29647	14	64533	1212	2005	400	1042	1524	3048	324	78575	89	51277	1
15713	43	62382	567	2059	715	455	1381	2515	496	48050	18	12627	96
13112	2	36000	1076	1162	1590	297	909	1460	899	27140	80	13330	63
13588	601	51928	1286	1796	242	537	429	2333	671	34711	83½	10069	39½
24447	644	54119	1088	1777	606	673	1219	2451	225	32471	1	20815	69
7570	940	37459	1166	1803	1500	545	1228	2349	1128	74297	96	17991	9
15280	838	44121	455	1397	109	396	898	1793	1007	73990	35	34841	88
15612	387	47865	967	2129	1487	564	636	2694	523	78228	95	29550	23
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15082	126	47432	966	1408	696	306	1494	1715	590	35195	60	9752	41
8578	129	48206	666	1737	1159	186	414	1923	1573	42016	68½	7659	99½
9867	1089	35239	951	1401	1501	515	371	1917	272	48037	81½	1374[illegible]	73½
8642	955	46558	1320	1615	1202	118	1022	1734	624	37492	87½	6826	44½
11535	18	38398	331	1637	38	176	852	1813	890	25259	94½	5526	10½
18657	414	42293	1256	1333	502	630	1108	1964	10	29843	44½	17679	19½
207333	1400	656511	507	23266	547	6448	685	29711	1232	665313	34	251689	77

Chebský

Okres	Prostora v čtverečných mílích	Skutečné obyvatelstvo	Domácí obyvatelstvo	Nepřítomné obyvatelstvo	Cizí obyvatelstvo	Průměrná lidnatost	Počet měst	Počet městysů	Počet obcí místních	Počet obcí katastrálních	Počet domů	Plodná půda mimo zemské desky jiter	□s.
Aššký	2_{68}	23589	23781	1710	1518	8802	—	1	24	23	2643	18284	36½
Bečovský	4_{01}	17973	19218	2063	818	4482	3	1	33	33	2566	24931	1460
Bezdružický	4_{65}	13471	14823	2239	887	2897	3	—	60	54	1965	32514	1051½
Blatenský	1_{30}	7457	8775	1582	264	5736	2	1	14	5	1038	4148	347
Bochovský	3_{57}	12743	13000	1622	1365	3569	1	1	41	37	1998	23947	106
Falknovský	5_{18}	29884	31965	4738	2675	5769	4	1	76	65	4501	33474	1406
Chebský	4_{84}	15134	27445	3571	3260	3400	1	—	93	80	2957	42314	901
Cheb město	—	12000	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Jachimovský	3_{48}	13886	14909	2030	1007	4000	3	—	40	26	1995	18319	1117
Karlovarský	4_{02}	22745	20781	2358	4322	5658	4	—	54	47	3142	29062	1290
Kinžvartský	3_{46}	15376	17439	2514	451	4444	2	—	28	20	2149	11909	1195
Kraslický	2_{98}	21273	23978	3409	704	7139	2	—	26	23	2390	18276	803
Loketský	3_{80}	22822	24129	4391	3084	6006	4	—	42	41	3250	27166	578
Nejdecký	2_{86}	17180	18971	2571	780	6007	2	1	22	21	2262	13522	57
Planský	5_{18}	18013	18795	2417	1635	3477	2	1	55	45	2764	34770	484
Přimdský	5_{73}	18641	20563	2694	772	3253	3	—	52	45	2675	32284	1292
Tachovský	5_{10}	21723	24686	4051	1088	4259	1	1	52	33	2945	23609	1427
Teplský	4_{85}	15752	13650	1008	3110	3248	3	—	50	50	2043	35153	632
Wildšteinský	3_{07}	16822	19236	3996	1522	5479	1	—	48	44	2197	24180	1024
Žlutický	5_{10}	15511	16943	2714	1482	3081	2	1	73	60	2600	34496	1340
Úhrnem	75_{86}	351995	373087	51678	30786	4643	43	9	883	752	48080	482367	547

Chrudím-

Okres	Prostora v čtverečných mílích	Skutečné obyvatelstvo	Domácí obyvatelstvo	Nepřítomné obyvatelstvo	Cizí obyvatelstvo	Průměrná lidnatost	Počet měst	Počet městysů	Počet obcí místních	Počet obcí katastrálních	Počet domů	Plodná půda mimo zemské desky jiter	□s.
Chrudímský	5_{31}	40758	40407	4554	4905	7633	4	—	93	73	5198	32692	1536
Hlinský	3_{01}	19420	20786	2251	885	6388	1	1	43	29	3038	20221	952
Holický	4_{30}	18861	19811	2178	1228	4386	2	—	32	29	2845	28149	1368⅔
Lanskrounský	4_{87}	33043	35930	4191	1304	6775	1	—	33	31	5305	40467	321
Litomyšlský	8_{50}	51166	51189	2402	2379	6020	1	1	97	61	7518	69108	139
Nasavrcký	3_{90}	19106	20483	2524	1147	4899	3	2	103	46	2527	25069	1539
Oustecký n. O.	3_{38}	27478	27842	2617	2253	8130	2	—	44	28	3899	25838	1280
Pardubický	5_{85}	32254	39989	3281	4546	5514	3	—	83	75	3822	43535	89
Poličský	5_{75}	30567	31325	2134	1376	4488	2	1	57	33	4824	43881	150
Přeloučský	3_{97}	20421	21535	2353	1238	5144	1	1	61	55	2820	23180	822⅜
Skutečský	3_{53}	22432	23641	1894	685	6355	1	2	57	37	3736	24471	564
Vys.-Mýtský	6_{09}	35763	34845	2590	3508	5872	4	2	98	74	5868	40087	17
Úhrnem	58_{31}	351269	358783	32968	25454	6021	25	10	801	571	51400	416703	778⅛

k r a j

Plodná půda podle zemských a manských desk		Veškerá prostora plodné půdy mimodeskové i deskové		Mimodesková neplodná půda		Desková neplodná půda		Veškerá prostora neplodné půdy		Řádná daň pozemková bez přirážek z půdy mimodeskové		Řádná daň pozemková bez přirážek z půdy deskové	
jiter	□s.	jiter	□s.	jiter	□s.	jiter	□s.	jiter	□s.	zl.	kr.	zl.	kr.
5616	594½	23890	631	713	643	44	1056	758	99	20352	7	4796	2
14159	1224	31991	1084	766	1096	236	1119	1003	615	25150	45½	9530	69½
12535	1072½	45050	524	1181	1424	227	1393	1409	1217	31287	6	10116	89
8626	1188	12774	1535	141	1581	103	1501	245	1485	2876	70½	5000	61½
10791	277	34738	383	825	1591	88	1251	914	1242	24520	93½	9592	83½
16281	25	49755	1431	1487	1183	588	1165	2076	748	38711	29½	14731	79½
3211	680	46524	1581	1757	205	108	246	1865	451	66324	97	4178	40
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15820	474	34139	1591	612	1489	367	475	980	364	16590	17	8841	93
9523	469	38586	186	1091	1444	554	1436	1646	1280	36006	27	7975	92
19889	482	31799	77	2513	281	262	511	2775	792	17124	59½	12560	10½
10699	443	28975	1246	692	297	165	925	857	1122	13736	15	5949	70
9536	338	36702	916	760	629	553	38	1313	667	28964	23	7953	20
14999	45	49495	1385	1134	1388	390	17	1524	1405	41208	67	15078	28
14368	790	27890	847	507	1314	176	1128	684	842	11161	66½	5495	34½
15449	543	50219	1027	958	608	645	577	1603	1185	37052	76½	12987	15½
23301	1319	55586	1011	1059	21	396	183	1455	204	27502	2½	17435	94½
26336	388	49946	215	815	868	463	470	1278	1338	24684	5	13056	30
12091	1178	47245	210	1115	1406	185	864	1301	670	37333	84½	9310	82½
5517	616	29689	40	960	1136	75	1165	1036	701	28204	71½	4959	59½
179365	350½	271341	1432	19097	1007	5534	1120	24732	527	528692	64	179531	65

s k ý k r a j.

18286	1365	50979	1301	1973	805	455	724	2428	1529	79596	93	33645	80
9021	26	29242	978	1000	487	132	1179	1133	66	24754	3½	3743	54½
13123	1393⅙	41273	1162	1587	239	177	899	1764	1138	45311	44½	8611	92½
5962	413	46429	734	2188	539	121	310	2309	849	52860	86	5659	19
11691	1591	80800	130	3204	794	975	1278	4180	472	133813	10½	15918	83½
12095	635	37165	574	1041	1463	786	968	1828	831	24719	76	9443	46
6495	1495	32334	1175	1333	1221	153	1245	1487	866	37272	30	7075	22
11225	831	54760	920	3234	981⅙	529	820 2/6	3764	202	90778	91	13597	—
9307	888	53188	1038	2327	1128	166	1048	2494	576	54548	59½	7810	38½
13697	1338 3/6	36878	561	2164	1341⅙	606	1144 2/6	2771	886	46940	19½	19613	30½
9419	491	33890	1055	1284	1151	129	1198	1414	749	38047	17	6945	45
17895	859	57984	876	2068	736	803	397	2871	1133	96621	24½	26236	½
138225	125⅚	554928	904	23409	1286 2/6	5039	10⅙	28448	1297	725264	55	158300	12

Jičínský

Okres	Prostora v čtvérečných mílích	Skutečné obyvatelstvo	Domácí obyvatelstvo	Nepřítomné obyvatelstvo	Cizí obyvatelstvo	Průměrná lidnatost	Počet měst	Počet městysů	Počet obcí místních	Počet obcí katastrálních	Počet domů	Plodná půda mimo zemské desky	
												jiter	□s.
Hořický	4_{06}	27646	28532	2803	1917	6809	2	2	78	58	3860	25560	1268
Hostinský	2_{63}	18043	17590	1411	1864	6860	1	—	31	20	2590	21120	1445
Chlumecký	4_{52}	19933	20411	1790	1312	4410	2	—	48	44	2732	24720	851
Jičínský	4_{10}	28708	27249	1624	3083	7002	1	2	74	55	3530	25639	1206
Jilemnický	3_{24}	29925	29839	1167	1253	9236	1	—	31	25	3672	22439	880
Králo-Měst.	4_{10}	16579	17119	1724	1184	4044	1	—	42	33	2401	21448	1257
Libáňský	3_{81}	19123	20104	2358	1377	5019	3	—	51	34	2802	19688	739
Lomnický	2_{18}	18010	18358	2117	1769	8261	1	1	46	25	2556	17147	315
Maršovský	2_{38}	7999	8772	1428	655	3361	1	—	12	10	1002	8635	1378
Novo-Bydž.	4_{02}	27598	29791	3519	1326	8865	3	—	53	49	3695	23625	554
Novo-Packý	3_{45}	30467	30439	1966	1994	8831	1	2	59	48	4298	26669	163
Rokytnický	2_{11}	16899	18345	2034	588	8009	1	—	22	11	1440	9165	279
Šacléřský	0_{78}	6637	6592	671	716	7629	1	—	12	10	1002	6588	16
Semilský	1_{95}	16751	18775	2544	520	8590	1	—	30	23	2584	17015	531
Trutnovský	4_{81}	31731	31014	2858	3575	6556	3	—	52	45	4853	39793	324
Vrchlabský	3_{47}	18848	19958	2352	1242	5432	2	—	67	15	2363	12288	663
Úhrnem	51_{73}	334897	342888	32366	24375	6474	25	7	708	515	46949	321516	669

Kralohra-

Okres	Prostora v čtvérečných mílích	Skutečné obyvatelstvo	Domácí obyvatelstvo	Nepřítomné obyvatelstvo	Cizí obyvatelstvo	Průměrná lidnatost	Počet měst	Počet městysů	Počet obcí místních	Počet obcí katastrálních	Počet domů	Plodná půda mimo zemské desky: jiter	□s.
Broumovský	3_{25}	21532	21753	1068	847	6625	1	—	23	17	3389	24352	491
Jaroměřský	3_{84}	28218	27155	2046	3109	7348	3	—	67	45	3713	29018	675
Kostelecký	4_{44}	26000	28110	2909	799	5856	2	3	70	43	4175	20487	459
Králický	2_{26}	14400	14420	1266	1246	6372	1	1	23	20	2371	13863	862
Kralo-Dvor.	3_{12}	26785	27129	2988	2644	8585	1	2	62	39	3936	20510	851
Kralo-Hrad.	4_{58}	34493	32047	1335	3781	7531	2	2	55	53	4279	32626	1373
Náchodský	4_{30}	37630	38348	2447	1729	8751	2	2	72	55	5524	32944	890
Nechanický	3_{22}	17726	18864	2119	981	5505	—	1	53	40	2494	22203	939
Novo-Městský	3_{81}	22760	23136	1159	783	5964	2	2	59	40	3786	26028	677
Opočenský	3_{99}	22574	22423	505	656	5658	2	—	73	44	3616	28247	447
Polický	3_{84}	25295	26047	1703	951	6587	2	3	53	42	3801	25064	1281
Rychnovský	5_{26}	31854	33442	3006	1418	6056	3	—	88	44	4926	33710	490
Žamberský	5_{64}	31525	34465	3773	833	5590	3	1	61	40	5571	41408	1094
Úhrnem	51_{55}	340792	347339	26324	19777	6611	24	17	759	522	51581	350466	929

k r a j.

Plodná půda podle zemských a manských desk		Veškerá prostora plodné půdy mimodeskové i deskové		Mimodesková neplodná půda		Desková neplodná půda		Veškerá prostora neplodné půdy		Řádná daň pozemková bez přirážek z půdy mimodeskové		Řádná daň pozemková bez přirážek z půdy deskové	
jiter	□s.	jiter	□s.	jiter	□s.	jiter	□s.	jiter	□s.	zl.	kr.	zl.	kr.
13844	854	39405	522	1064	1451	180	879	1245	730	56537	51½	23518	77½
4206	1136	25327	981	859	851	162	1469	1022	720	29385	22½	4944	96½
19022	524	43742	1375	1022	1282	427	1086	1450	768	44278	95	24261	82
13919	397	39559	3	1119	323	292	1358	1412	81	67291	73½	28250	23½
8536	159	30975	1039	1175	1086	211	132	1386	1218	32369	18½	8435	14½
18202	632	39651	289	1070	233	323	28	1393	261	40686	60	27292	45
17219	1444	36908	58	975	303	195	752	1170	1055	43897	5	30121	17
3762	318	20909	633	815	260	67	609	882	869	27194	94½	3844	29½
14251	531	22887	309	53	531	865	496	918	1027	8335	28½	5008	32½
15050	128	38675	682	1124	381	355	258	1479	639	62676	32	32231	89
6443	1435	33112	1598	1275	1053	82	855	1358	308	41093	73½	8522	78½
11299	1353	20465	32	402	1062	281	830	684	292	10250	69	6530	87
1858	1475	8446	1491	272	734	12	491	284	1225	8543	20	1149	90
1484	1114	18500	45	741	689	229	280	970	969	20638	54½	1740	44½
6728	1337	46522	61	1602	1222	249	679	1852	301	55234	38	6461	32
21268	138	33556	801	393	806	721	949	1115	155	19961	12	11194	21
177099	175	498644	844	13968	1067	4085	222	18626	1018	568374	48	223508	60

d e c k ý   k r a j.

6812	1222	31165	113	1122	437	230	1456	1353	293	43498	68½	7119	56½
7747	73	36765	748	1381	783	299	1217	1681	400	71003	15	20002	68
20092	92	40579	551	1125	1043	620	1261	1746	704	35258	98	25109	16
8064	1379	21928	641	649	1085	75	102	724	1187	15612	11	5442	44
9291	801	29802	52	1035	1569	327	676	1363	645	39002	50	10073	26
11181	227	43808	—	1672	302	300	588	1972	890	83545	69½	18307	42½
8274	1350	41219	640	1420	613	392	334	1812	947	43909	79	9950	28
8862	29	31065	968	974	1099	206	1533	1181	1032	42313	77	25079	12
10587	856	36615	1533	1282	1181	168	357	1450	1538	37299	89	8903	74
9781	1058	38028	1505	1340	184	533	60	1873	244	43721	16	15390	21
11964	6	37028	1287	1147	732	184	1005	1332	137	30737	70	10409	44
16780	1201	50491	91	1626	889	442	849	2069	138	41618	10½	12779	29½
12705	540	54114	34	2013	187	303	384	2316	571	45688	61½	12565	20½
142721	206	492642	163	16792	504	4085	212	20877	726	573210	15	181131	82

Litoměřický

Okres	Prostora v čtverečných mílích	Skutečné obyvatelstvo	Domácí obyvatelstvo	Nepřítomné obyvatelstvo	Cizí obyvatelstvo	Průměrná lidnatost	Počet měst	Počet městysů	Počet obcí místních	Počet obcí katastrálních	Počet domů	Plodná půda mimo zemské desky jiter	Plodná půda mimo zemské desky □s.
Benešovský	2_{45}	20090	21265	2422	1247	2800	2	1	35	25	3475	19927	1331
Cvikovský	1_{61}	14678	15558	1624	744	9117	1	—	13	9	2351	8648	763
Česko-Kam.	3_{16}	24633	24773	1445	1305	7795	1	1	32	23	3577	16759	1189
Česko-Lipský	3_{74}	26007	26359	3742	3390	6954	3	2	48	35	3990	25554	89
Děčínský	4_{87}	29773	28451	2590	3912	6114	1	1	84	48	4539	24096	429
Haidský	1_{86}	18629	26210	3397	1816	10016	1	—	31	17	3125	12073	557
Hanšpachský	1_{80}	18534	19704	2207	1037	10297	—	1	23	13	2916	13707	1200
Chabařovický	2_{82}	17415	16362	1684	2737	6154	1	—	45	33	2702	20953	477
Libochovický	3_{60}	16182	17129	2088	1041	4495	2	1	41	37	2533	25644	954
Litoměřický	4_{22}	31275	29024	3139	5390	7387	2	—	98	72	5034	30310	1220
Lovosický	3_{16}	16734	15422	1725	3037	5296	2	—	62	45	2922	18940	1068
Oustecký n. L.	3_{35}	23904	18613	1545	6836	7136	2	—	84	57	3292	24865	810
Ouštěcký	3_{61}	19818	19240	1883	2461	5445	2	4	79	54	3594	27198	955
Roudnický	4_{38}	20180	21063	3106	2223	4607	1	—	48	43	3148	32288	—
Rumburský	6_{17}	24426	24500	2197	2123	16616	1	1	31	9	2825	6668	1108
Šluknovský	1_{52}	24241	25217	1909	933	15948	2	—	16	12	3186	11073	682
Štětský	2_{12}	12758	12948	805	615	5272	2	—	33	28	2277	14546	1107
Teplický	3_{43}	25276	21388	1803	5691	7369	4	—	55	44	3611	18797	731
Warnsdorfský	1_{38}	26838	25623	2751	3966	19448	2	—	22	10	3084	8708	1103
Úhrnem	54_{89}	411391	402849	42062	50604	7495	32	12	880	614	62171	360763	1373

Písecký

Okres	Prostora v čtverečných mílích	Skutečné obyvatelstvo	Domácí obyvatelstvo	Nepřítomné obyvatelstvo	Cizí obyvatelstvo	Průměrná lidnatost	Počet měst	Počet městysů	Počet obcí místních	Počet obcí katastrálních	Počet domů	Plodná půda mimo zemské desky jiter	Plodná půda mimo zemské desky □s.
Blatenský	5_{94}	25513	27657	3464	1520	4329	2	2	73	65	3398	34687	1116
Březnický	5_{89}	21462	22822	2666	1306	3644	2	—	68	50	2869	30370	845
Horaždovický	4_{49}	19709	21018	2414	1165	4390	1	1	52	53	2553	33673	$1237\frac{2}{8}$
Kašperskoh.	6_{10}	16477	18250	2755	982	2704	2	—	83	37	1672	26575	437
Mirovický	4_{89}	20671	21668	2339	1342	4306	2	1	62	43	2580	25810	878
Netolický	4_{19}	16102	16598	1677	1181	3927	1	1	55	48	2441	27433	1425
Písecký	7_{00}	22740	29279	3250	2711	4106	1	—	87	56	3046	37205	737
Prachatický	6_{67}	23964	26796	4000	1168	3593	1	4	82	57	3047	48636	1191
Strakonický	5_{88}	26802	27922	3383	2263	4558	1	3	90	86	3428	42610	43
Sušický	9_{05}	34253	38104	6687	2836	3785	2	4	121	104	4157	64067	1318
Vimberský	7_{91}	24289	25727	3130	1692	3059	1	1	86	69	2580	34877	1316
Vodňanský	4_{63}	19273	20462	3214	2025	4163	2	2	50	47	2524	29631	1577
Volyňský	4_{01}	21388	23089	2996	1295	4356	1	—	92	81	2958	38060	$726\frac{1}{2}$
Úhrnem	77_{40}	298843	319392	41975	21426	3861	19	19	1001	796	37253	473642	$46\frac{5}{8}$

k r a j.

Plodná půda podle zemských a manských desk		Veškerá prostora plodné půdy mimodeskové i deskové		Mimodesková neplodná půda		Desková neplodná půda		Veškerá prostora neplodné půdy		Řádná daň pozemková bez přirážek z půdy mimodeskové		Řádná daň pozemková bez přirážek z půdy deskové	
jiter	□s.	jiter	□s.	jiter	□s.	jiter	□s.	jiter	□s.	zl.	kr.	zl.	kr.
3552	859	23480	590	839	1205	151	985	991	590	30690	91½	4384	84½
6849	1541	15498	704	480	477	112	1264	593	141	11514	18	7744	40
13026	642	29786	231	812	327	990	996	1802	1323	21842	5½	10282	89½
9955	1401	35509	1490	1053	1446	828	1086	1882	932	44094	90½	13727	68½
21459	1008	45555	1437	1219	1567	1946	1009	3166	976	30672	27	18805	73
5613	453	17686	1010	675	1461	195	317	871	178	22637	96½	5595	40½
3530	611	17238	211	640	452	121	345	761	797	22631	86	4055	90
6265	784	27218	1261	1017	1378	106	324	1124	102	30145	21½	9125	33½
8948	1046	34593	400	907	600	523	1385	1431	445	62182	69½	22617	38½
9557	445	39868	65	1946	1437	647	1553	2594	1390	71776	82	15905	62
11192	1343	30133	811	1031	390	457	134	1488	524	44942	84½	23942	82½
6460	271	31325	1081	1506	23	662	887	2168	850	40511	81½	9359	88½
7630	1312	34829	667	1321	243	245	1115	1566	1358	53218	7½	7365	36½
9133	457	41421	457	1325	909	1038	672	2363	1581	60865	96	19001	4
7123	662	13792	170	461	661	484	1494	946	555	12140	2	7200	51
3302	693	14375	1375	693	1560	98	482	792	442	19658	84½	4421	34½
8610	1378	23157	885	698	1537	405	28	1094	1565	26600	93	11786	36
14313	143	33110	874	976	1502	193	314	1170	216	31627	49½	15222	73½
4308	1271	13017	774	531	844	243	1198	775	442	16031	—	4904	13
160835	320	521599	93	18132	479	9453	1128	27586	7	653785	86½	214919	39½

k r a j.

20338	477	55025	1593	3340	804	1009	923	4350	127	37889	11½	18544	19½
26632	886	57003	131	1073	1468	801	553	1875	421	30544	71	18309	68
9161	454 4/8	42835	92	1388	1321 3/8	676	1486 3/8	2065	1208	35538	13½	8509	90½
32311	1554	58887	391	769	597	1347	502	2114	1099	91516	76	7796	72
19937	1141	45748	419	1117	333	1170	334	2287	367	27414	59½	17296	40½
11269	310	38703	135	1012	1084	1295	18	2307	1102	35862	97½	12792	54½
29479	1561	66685	698	1642	1081	1686	1203	3329	684	38138	4½	23018	87½
15563	157	64199	1348	1592	680	947	109	2539	789	34259	26	6788	99
12899	1119	55509	1162	2355	736	966	1197	3322	333	48119	54	11458	71
23746	1159	87814	877	2050	45	617	1062	2667	1107	41395	20½	13653	4½
42027	92	76904	1408	1171	538	1278	1497	2450	435	21976	20½	14388	2½
14030	1122	43662	1099	1044	244	1565	95	2609	339	41549	80½	15524	20½
9323	741½	47383	1468	1464	1424	295	1024	1760	848	33831	17½	9063	91½
266721	1174 1/8	740363	1221	20023	755 3/8	13656	103	33679	859	518035	52½	176945	14¼

Plzenský

Okres	Prostora v čtverečných mílích	Skutečné obyvatelstvo	Domácí obyvatelstvo	Nepřítomné obyvatelstvo	Cizí obyvatelstvo	Průměrná lidnatost	Počet měst	Počet městysů	Počet obcí místních	Počet obcí katastrálních	Počet domů	Plodná půda mimo zemské desky jiter	Plodná půda mimo zemské desky □s.
Blovický	5_{55}	21110	24069	4039	1080	3804	1	1	65	62	2814	28020	319
Domažlický	4_{22}	23993	26764	3791	1020	5686	2	—	48	30	2703	26203	244
Horšuv Týn	5_{13}	17390	19894	3565	1061	3390	1	1	66	61	2551	35176	359
Hostouňský	3_{53}	14231	16763	3443	911	4039	1	1	58	40	1954	19755	1485
Kdyňský	4_{33}	22881	28110	6255	1026	5284	2	1	63	53	3082	30347	1321
Klatovský	7_{09}	38479	42001	7043	3511	5427	4	2	137	122	4711	46772	916
Královický	5_{83}	20249	21604	2860	1505	3473	3	—	55	53	2574	37028	356
Manetínský	5_{60}	14682	16563	2922	1041	2621	3	—	59	59	1961	33717	616
Nepomucký	3_{67}	15970	17540	2509	939	4351	2	1	52	44	2018	25251	226
Nýrský	3_{43}	12136	15147	3951	940	3538	1	1	37	34	1657	29036	376
Planický	3_{67}	15708	17644	2872	936	4289	2	1	51	47	2161	25557	1576
Plzenský	5_{73}	19986	28565	2855	6246	4582	1	1	48	47	2864	39521	112
Plzeň město	—	12000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Přestický	5_{33}	23275	25878	3500	897	4367	2	1	76	59	3258	27375	202
Rokycanský	5_{52}	29841	32658	5945	3128	5406	2	–	56	49	3461	28321	1387
Ronšperkský	2_{44}	11404	13021	2523	906	4674	1	—	42	27	1430	13890	1474
Stodský	4_{63}	12528	12830	1561	1259	2706	2	—	37	37	1717	33008	622
Stříbrský	6_{74}	21863	22181	3036	2718	3244	3	–	70	64	3124	45161	680
Touškovský	3_{58}	10891	11551	1975	1315	3042	2	—	39	40	1510	20937	1490½
Úhrnem	86_{02}	358617	392793	64615	30439	4169	35	11	1059	928	45550	545083	961½

Pražský

Okres	Prostora v čtverečných mílích	Skutečné obyvatelstvo	Domácí obyvatelstvo	Nepřítomné obyvatelstvo	Cizí obyvatelstvo	Průměrná lidnatost	Počet měst	Počet městysů	Počet obcí místních	Počet obcí katastrálních	Počet domů	Plodná půda mimo zemské desky jiter	Plodná půda mimo zemské desky □s.
Berounský	4_{07}	17912	20587	5407	2732	4401	1	2	63	45	2453	24950	278
Brandeiský	5_{28}	27704	27661	6984	7027	5247	3	6	63	54	3507	33190	867
Černo-Kost.	3_{88}	17245	18397	3091	1939	4445	2	1	52	31	2326	22091	51
Česko-Brod.	4_{71}	22970	21761	1011	2220	4877	1	4	55	46	2596	31164	632
Dobříšský	6_{25}	20297	21515	5244	4026	3248	2	—	84	59	2870	28133	466
Hořovický	5_{94}	32890	36893	5638	1635	5537	3	1	62	57	4212	27408	432
Jílovský	4_{75}	20515	19896	3551	4170	4319	2	—	88	48	2351	26505	460
Karlínský	5_{42}	41537	35706	4891	24722	7800	1	—	96	70	4428	33740	919
Karlín město	—	14000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Zbraslavský	4_{17}	20294	20974	3524	2844	4540	—	5	49	41	2570	20432	279
Křivoklatský	6_{00}	18728	19888	3480	2220	3121	—	—	40	35	2053	15598	1425
Mělnický	6_{45}	30568	29987	5261	5842	4597	1	2	87	69	4527	46584	495
Příbramský	5_{81}	33714	33687	6844	6871	5803	1	2	77	63	3655	28308	1403
Rakovnický	5_{38}	24770	26354	3372	1788	4604	1	1	48	39	2981	34308	260
Říčanský	3_{36}	13944	15837	3325	1462	4159	2	1	60	42	1784	19745	232
Slánský	4_{92}	28572	27064	2786	4294	5807	2	2	78	67	3355	34248	1318
Smíchovský	4_{22}	26362	27972	6064	13974	6250	—	—	75	61	3057	28638	1348
Smíchov měs.	—	9500	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Strašecký	4_{63}	17315	19374	3424	1365	3740	1	1	37	30	2245	19456	1230
Unhoštský	4_{98}	29297	25639	3651	7309	5883	2	1	53	41	3286	28132	47½
Velvarský	3_{8}	18716	19094	3205	2817	4910	1	—	56	49	2587	27840	315½
Zbírovský	7_{12}	26136	28631	3766	1271	3671	–	3	51	49	2967	32758	539
Úhrnem	101_{65}	513026	497017	84519	100528	5047	26	32	1274	996	59810	563236	197

k r a j.

Plodná půda podle zemských a manských desk, jiter	Plodná půda podle zemských a manských desk, □s.	Veškerá prostora plodné půdy mimodeskové i deskové, jiter	Veškerá prostora plodné půdy mimodeskové i deskové, □s.	Mimodesková neplodná půda, jiter	Mimodesková neplodná půda, □s.	Desková neplodná půda, jiter	Desková neplodná půda, □s.	Veškerá prostora neplodné půdy, jiter	Veškerá prostora neplodné půdy, □s.	Řádná daň pozemková bez přirážek z půdy mimodeskové, zl.	Řádná daň pozemková bez přirážek z půdy mimodeskové, kr.	Řádná daň pozemková bez přirážek z půdy deskové, zl.	Řádná daň pozemková bez přirážek z půdy deskové, kr.
25648	1444	53669	163	1204	136	593	1433	1797	1569	32423	87½	20098	77½
14791	905	40994	1149	1068	26	148	986	1216	1012	32075	70	8206	27
14552	862	49728	1221	1191	495	394	930	1585	1425	40536	78	13438	78
14514	474	34270	359	761	187	237	893	998	1080	18710	17	9200	32
11598	1487	41946	1208	1227	778	141	1022	1369	200	33202	58	10789	90
21930	716	68703	32	1696	593	571	704	2267	1297	63027	23	22618	38
18983	282	56011	638	1645	423	649	369	2294	792	43696	97½	18147	76½
20665	78	54382	694	1302	216	331	1069	1633	1285	31557	89½	14919	38½
10319	1004	35570	1230	765	373	337	1480	1103	253	25534	65	9295	45
4040	129	33076	505	1152	482	102	807	1254	1289	22008	18½	1866	21½
10156	1585	35714	1561	900	1265	120	39	1020	1304	21549	36	7880	32
15436	492	54857	604	1794	229	692	986	2486	1215	67163	24	15501	25
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24069	842	51444	1044	1346	747	493	1517	1840	664	37301	13½	24534	17½
24885	1512	53207	1299	1205	29	754	903	1959	932	39908	75	19158	99
9771	398	23662	272	496	1074	227	109	723	1183	13521	71½	5804	34½
11946	1398	44955	420	1206	1531	183	1509	1390	1440	46078	59	13597	10
19919	1077	65081	157	1542	1566	744	135	2287	101	46468	81	16312	53
13460	876½	34398	767	1036	1298	327	900	1364	598	26445	43	14359	83
286591	1161½	831675	523	21543	248	7052	1391	28596	39	641211	13	245729	78

k r a j.

13935	367	38885	645	1088	597	738	212	1826	809	34751	42	13079	71
17132	756	50323	23	1446	1223	1004	779	2451	402	86197	21	31290	75
15544	423	37635	474	870	994	293	64	1163	1058	25447	74	15173	96
14015	1327	45180	359	1460	244	468	988	1928	1232	68799	74	41376	98
32201	81	60334	547	1342	1040	790	613	2133	53	26696	93½	22437	41½
30003	398	57411	830	1337	624	654	1376	1992	406	40551	4	22448	29
19316	22	45821	482	930	1418	723	835	1654	653	33004	15	21086	72
17676	1347	51417	666	1865	1592	812	788	2678	780	91426	18	50486	20
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21632	155	42064	434	998	1433	1646	1003	2645	836	29734	38½	17474	65½
42059	1037	57658	862	642	151	1753	640	2395	791	20713	98	31039	57
16877	1470	63462	365	1959	1341	1079	931	3039	672	101782	51½	35641	44½
27767	1569	56076	1372	1380	226	620	267	2000	493	28567	35½	17150	72½
17676	1528	51985	188	1322	672	470	607	1792	1479	64021	20½	20457	52½
12649	271	32394	503	983	1022	223	480	1206	1502	36620	6½	21701	64½
13067	646	47316	364	1591	284	314	388	1905	672	81840	83	30540	9
11762	1312	40401	1060	1257	526⅓	574	1133⅔	1832	60	83925	77½	23854	30½
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25500	192	44956	1422	919	306	383	62	1302	368	30546	19	25748	19
20087	784½	48219	832	927	607	609	711	1536	1318	51167	59½	29911	95½
8407	1511½	36248	227	1215	1336	686	679	1902	415	75504	1½	21461	72½
36779	191	69537	730	1185	687	491	1543	1677	630	30916	53	18425	39
414093	988	977329	1185	24726	323⅚	14338	1499⅙	39065	223	1042214	85½	510787	24½

Táborský

Okres	Prostora v čtverečných mílích	Skutečné obyvatelstvo	Domácí obyvatelstvo	Nepřítomné obyvatelstvo	Cizí obyvatelstvo	Průměrná lidnatost	Počet měst	Počet městysů	Počet obcí místních	Počet obcí katastrálních	Počet domů	Plodná půda mimo zemské desky: jiter	Plodná půda mimo zemské desky: □s.
Bechyňský	4_{10}	14212	15723	2453	942	3466	1	1	44	36	1988	24226	1391
Benešovský	5_{41}	23916	25588	4487	2815	4396	1	2	126	46	2731	35003	323
Kamenický	5_{19}	22538	26455	4627	710	4419	3	1	57	43	2909	34934	1165
Milevský	6_{26}	23452	24519	2028	961	3746	1	—	92	63	2784	40005	1104
Neveklovský	3_{79}	13399	13817	3410	2991	3621	3	—	78	31	1674	26237	1104
Pacovský	5_{39}	22536	25382	3999	1152	4181	2	1	81	62	2724	36788	292 $\frac{7}{10}$
Pelhřimovský	7_{28}	29392	32257	4788	1923	4037	2	4	98	82	3818	55543	1351
Počátecký	2_{78}	12434	14075	2754	1113	4473	1	2	26	28	1560	21785	244
Sedlecký	3_{51}	17524	18907	2830	1447	4993	1	4	106	39	2169	21782	1033
Sedlčanský	5_{99}	25430	26851	3231	1610	4212	2	3	128	76	3312	39650	491½
Soběslavský	4_{31}	16567	20644	4470	393	3907	1	1	50	49	2410	29094	1288
Táborský	7_{50}	32553	34320	2272	2505	4340	1	3	96	83	3660	45082	236
Veselský	4_{17}	13735	15404	2570	1081	3294	2	2	29	32	1974	27400	23¼
Vlašimský	6_{31}	27670	31180	5394	1884	4385	5	3	87	59	3786	42291	258
Ml.-Vožický	4_{36}	20309	21859	3197	1647	4454	2	1	100	55	2714	33713	1510
Votický	4_{18}	19081	20994	3851	1938	4565	1	3	123	41	2204	27090	1298
Úhrnem	80_{54}	334548	367975	65854	25114	4155	29	31	1321	825	42417	540631	312_{45}

Žatecký

Okres	Prostora v čtverečných mílích	Skutečné obyvatelstvo	Domácí obyvatelstvo	Nepřítomné obyvatelstvo	Cizí obyvatelstvo	Průměrná lidnatost	Počet měst	Počet městysů	Počet obcí místních	Počet obcí katastrálních	Počet domů	Plodná půda mimo zemské desky: jiter	Plodná půda mimo zemské desky: □s.
Bílinský	4_{12}	18569	18190	1957	2336	4507	1	—	71	62	2958	25149	335
Doupovský	2_{50}	7069	7467	1249	851	2828	1	—	24	23	1205	16096	467
Duchcovský	2_{85}	12698	12815	2913	2796	4455	2	—	31	28	1978	12114	1369
Chomutovský	3_{98}	19523	17957	4284	5850	4905	5	—	51	47	2747	29577	1007
Jesenický	4_{63}	13689	14562	2387	1514	2957	2	—	48	40	2000	28887	923
Jirkovský	3_{93}	16309	15738	1944	2515	4150	2	—	41	39	2182	16253	626
Kadaňský	5_{39}	23743	23721	2653	2675	4247	4	—	99	87	3818	41598	1067
Kateřino-H.	0_{85}	4553	5261	983	275	5356	1	—	7	7	756	2720	507
Lounský	6_{43}	25066	26613	6301	4759	4089	1	3	65	61	3683	35978	1351
Mostecký	4_{58}	22007	20867	2999	4136	4805	3	—	58	55	3117	27839	1920
Podbořanský	5_{64}	21841	20702	3572	4711	3873	7	—	51	54	3054	34127	472
Postoloprtský	2_{22}	8588	7847	1373	2114	3858	1	—	26	23	1164	15944	1289½
Přísečnický	2_{62}	18428	20030	2349	747	7034	3	—	28	21	2353	11807	705
Šebestianský	0_{93}	4947	5546	887	288	5319	2	—	4	6	603	3828	1532
Žatecký	4_{35}	22724	20137	4409	6996	5224	1	—	57	32	2880	23908	841
Úhrnem	54_{92}	239754	237453	40265	42566	4366	36	3	611	605	34480	325833	711½

k r a j.

Plodná půda podle zemských a manských desk		Veškerá prostora plodné půdy mimodeskové i deskové		Mimodesková neplodná půda		Desková neplodná půda		Veškerá prostora neplodné půdy		Řádná daň pozemková bez přirážek z půdy mimodeskové		Řádná daň pozemková bez přirážek z půdy deskové	
jiter	□s.	jiter	□s.	jiter	□s.	jiter	□s.	jiter	□s.	zl.	kr.	zl.	kr.
14985	1185	39212	976	1042	282	748	964	1790	1246	31045	72	12434	25
17084	1164	52087	1487	1527	1332	811	51	2338	1383	40407	63	17214	38
13979	432	48913	1597	1397	1490	696	1270	2094	1160	33024	16	7489	70
20011	1168	60017	672	1632	726	935	437	2567	1163	36220	92	14693	98
8986	806	35224	310	1028	693	720	1147	1749	240	25139	85	8699	67
15137	1224[illegible]	51925	1517	1493	499	506	549	1999	1048	33811	47½	13221	86½
14409	1375	69953	1126	1937	1436	926	392	2864	228	46093	30	11593	51
4784	110	26569	354	780	1336	409	1010	1190	746	17680	40	4124	64
11758	123	33540	1156	1147	820	448	124	1595	944	21541	91	10540	26
17202	243	56852	734½	1862	1302½	1172	758	3035	460½	36462	9	15424	63
10860	802	39955	490	1227	1583	1169	1429	2397	1412	31472	18	10126	86
26324	1282	71406	1518	2177	1202	1420	515	3598	117	51738	90½	24932	81½
9673	316¾	37073	340	1624	1496½	3030	417½	4655	287	34811	16	9153	32
18397	63	60688	321	1643	458	749	1276	2393	134	44103	24	16431	66
10154	1348	43868	1258	1197	1552	553	759	1751	711	34317	97½	10346	74½
12891	1499	39982	1197	1019	1058½	756	1038½	1776	497	27362	80	12875	17
226642	341_{05}	767273	653_{5}	22742	1239_{5}	15055	937	37798	596_{5}	545233	71½	199312	45½

k r a j.

14170	563	39319	898	1261	888	314	1589	1576	877	47908	62	27096	44
8134	1171	24231	38	655	138	135	267	800	405	17416	82	6931	77
15581	560	27696	329	498	1066	294	1363	793	829	21709	84	17033	22
8569	301	38086	1308	1331	1319	392	1303	1724	1022	52361	32½	13653	76½
16132	12	45019	935	663	724	619	1541	1283	665	34409	97	16002	59
21984	1563	38238	589	680	135	439	1231	1119	1366	27548	50	20999	81
11676	1049	53275	516	2142	214	516	1194	2658	1408	71853	47½	19277	71½
5552	507	8272	1014	153	839	47	184	200	1023	2484	5½	4385	38½
23010	802	58989	553	1655	935	657	851	2313	186	87653	25½	37654	43½
16351	1011	44191	431	1176	1123	422	1296	1599	819	60760	67	24433	22
20382	523	54569	995	1573	86	349	315	1922	401	68671	3	36731	77
5350	918½	21295	608	577	46	328	1226	905	1272	35345	7	15278	47
13684	1334	25492	439	461	768	214	424	675	1,92	10085	68	8693	89
5244	743	9073	675	143	1335	63	1555	207	1290	3164	7	3017	53
15586	616	39494	1457	3178	777	789	1388	3968	565	59018	23	29223	50
201352	473½	527185	1185	16162	793	5587	1327	21750	520	600480	61	280413	15

II. Poměr pohlavní.

Všeobecná zásada statistická, že obyvatelstvo ženské co do počtu průměrně silnější nežli obyvatelstvo mužské, jeví se i v Čechách s tím však rozdílem, že německý živel *průměrně* má mnohem značnější přebytek ženského pohlaví nad mužským nežli při obyvatelstvu slovanském, což se pozoruje zvlášť v některých českých krajích, jako v Pražském, Píseckém, Čáslavském a Plzeňském, kdež se nalézá nápadně menší přebytek ženský, proto musí také odvod k vojsku v krajinách českých poměrně být výdatnější a silnější nežli v okresích německých, nepřihlížejíc ani k tomu, že v severních německých okresích průmyslních a v horách, zvlášť při dělnictvu fabričním, jest tělesní schopnost, jak známo, jen prostřední.

Tento pohlavní poměr patrný jest v následujícím procentním sestavení dle krajů, dle něhož ženský přebytek obnáší

v Litoměřickém kraji	6.4,
v Chebském	5.7,
v Kralo-Hradeckém	5.5,
v Boleslavském a Chrudímském	5.4,
v Čáslavském	4.1,
v Jičínském	4.6,
v Budějovickém	4.5,
v Plzeňském a Žateckém	4.1,
v Táborském	3.8,
v Pražském	3.6,
v Píseckém	3.2,

V tabulce na str. 23. udán jest dle krajů počet osob mužských a ženských, pak svobodných, manželských a ovdovělých.

III. Národnost.

Národnost při obyvatelstvu, jaké jest v Rakousku a zvlášť v Čechách, jest zajisté důležitým činitelem a netřeba nepopíratelnou toho pravdu šířeji vykládati. Známo jest, že osudná událost r. 1620 a po ní vždy víc a více zmáhající se utlačování zponenáhla utlumily právo na veřejné projevování národního smýšlení a na pěstování mateřského jazyka ve školách a úřadech. Vnucená bez odporu správa vládní poněmčování Josefa II., zavádění německých ško národních přispělo zajisté k tomu, aby Čech ve světě úředním považován byl za Nemce. Avšak přes všecky tyto snahy dvou století přece nepodařilo se, dokonati dílo poněmčování, neboť při

Domácí obyvatelé mužského pohlaví.

Kraj	Počet všech obyvatelů	Počet svobodných	Počet ženatých	Počet ovdovělých
Praha město	33161	20190	11728	1243
Boleslavský	197475	118555	72403	6517
Budějovský	133559	83505	46088	3966
Čáslavský	180229	109850	64839	5540
Chebský	177477	110090	60387	7000
Chrudímský	171195	100794	64758	5643
Jičínský	164230	97121	61617	5492
Kr. Hradecký	165681	99286	60443	5952
Litoměřický	191330	113681	70302	7347
Písecký	154210	96737	52742	4731
Plzeňský	188662	116449	66458	5755
Pražský	239491	145990	87013	6488
Táborský	176933	109083	62943	4907
Žatecký	114171	68915	40638	4618
Úhrnem	2287804	1390246	822359	75199

Domácí obyvatelstvo ženského pohlaví.

Kraj	Počet všech obyvatelů	Počet svobodných	Počet ženatých	Počet ovdovělých
Praha město	38761	21715	12076	4970
Boleslavský	216370	126238	72490	17642
Budějovský	144881	87943	46122	10816
Čáslavský	194681	114927	64892	14862
Chebský	195610	120490	60365	14755
Chrudímský	187588	107093	64693	15802
Jičínský	178658	102675	61612	14371
Kr. Hradecký	181658	106300	60602	14756
Litoměřický	211519	123828	70263	17428
Písecký	165182	101288	52637	11257
Plzeňský	204131	123523	66538	14070
Pražský	257526	151647	86956	18923
Táborský	191042	114166	62921	13955
Žatecký	123282	72936	40637	9709
Úhrnem	2490889	1474769	822804	193316

všem uhnětení zůstalo jádro obyvatelstva věrným své minulosti a veliká část národů, měšťané, duchovní i úředníci, v nižších a vysokých školách poněmčovaní, holdovali sice všeobecnému němectví v úřadech a veřejné konversaci; avšak v životě domácím, v rodině, v kruhu důvěrném zachovali ráz národní co synové lidu. Kdož by nevěděl sám z tisíceré zkušenosti, že i v tak zvaných německých rodinách v krajích obyvatelstva smíšeného, první mládí působením matky, kojné, chůvy a druhu dětinství původně bylo české, že mu ale mravním donucováním a vtíranou nutností vštěpováno bylo vychování německé, jelikož veřejné vyučovací ústavy byly německé. A tak stalo se, že i nedostatečné vzdělání v německé řeči, veřejné jednání po německu v úřadech, školách a konversaci vydáváno bylo za pravé němectví a platit mohlo za důkaz rozličnosti plemene. Takové vyvozování jest pro statistiku důležité, a nelze se nám diviti, když Čechy od německých i domácích statistiků a dějepisců vyhlašovány byly za zemi k Německu náležející, ba docela za *zem německou*, a když tedy slovanská národnost skoro za nic nebyla považována (aneb skoro úplně byla popírána), čemuž ovšem konec učinily jediné jako blesk s nebe vyšlehnuvší hnutí roku 1848 a hned z počátku vymahaná rovnoprávnost národností.

Nebude od místa, zmíniti se zde o jednom kuriosum, z něhož poznáme, jakých převrácených pojmů o Slovanstvu v Čechách a o velikosti slovanského obyvatelstva mívala *sama věda*. Jest to příklad professora statistiky na vysokýsh školách Pražských, zemřelého professora Schnabela. Ve svých statistických tabulkách před rokem 1848 sepsaných a počátkem téhož roku vydaných, uvádí tento professor, že v Praze při lidnatosti 102.730 obyvatelů nalézá se as 66.046 Němců, a jen 36.687 Slovanů, „že ale z těchto 36.687 Slovanů musí polovice připočtena býti Němcům, poněvadž nutno za to míti, že tato polovice z povinnosti svého povolání *přijmouti musela německé vzdělání!*“ (sic!) Dle tohoto statistického rozumování bylo by v Praze roku 1848 bývalo pouze 18.330 Slovanů.

Avšak porovnáme-li s tímto statistickým kuriosum pozdější výkazy zakládající se na sepisu lidu v 1857 a k tomu ještě nazprávách úředních; tož v nich shledáme přenesmírný rozdíl mezi údaji nynějšími a počtem učeného profesora, jenž by se nad takovým nálezem v hrobě obrátil. A přece ani nyní ještě nemůžem na prosto víru přikládati počtu z roku 1857, jelikož pochází z doby Bachovské, Čechům jak známo ne příliš příznivé, a poněvadž německé vzdělání (zevnější) i u českých rodin považováno bylo ještě

tenkráte za důkaz různosti plemene. V „Národopisu“ svém uvádí Šafařík při roku 1842 následující rozdělení obyvatelstva dle národnosti:

Čechů 3,316.000
Němců 1,145.000
Židů 66.000

Poněvadž židé od mnohých statistiků za příčinou německé u nich převládající řeči, která však jest zvláštní, k žádnému německému nářečí v Čechách nenáležející hantýrkou, při popisování obyvatelstva připočítáváni bývají k Němcům, tož právě se stanoviska národnosti i statistiky vůbec považujeme za svou povinnost, abychom proti tomuto neodůvodněnému názoru v sestavování statistického přehledu židy od české i německé části odloučili a za zvláštní národnost je považovali. Máť to své důvody nejen v dějepisu, nobrž i v jinorodém rázu tohoto plemene, jenž vlastně s pravými dějinami vzdělanosti země, s vývinem národní síly nemá pranic společného, jelikož spíše spotřebující nežli vyrábějící účastenství béře v ruchu národního hospodářství naší vlasti.

K objasnění tohoto názoru nelze popírati, že židé, řídké případy vyjímajíc, rolnictvím se nezabývají, a činí-li to přece, nikdy nevystupují co spoluodělníci, poněvadž židé jen zřídka kdy se podvolují k provozování malých živností, při nichž ruční práce jest částí nejhlavnější a jen poměrně malý zisk lze očekávati. Zde onde ovšem mívají účastenství ve větších fabričních závodech, avšak to děje se pouze uložením kapitalu a dotýká se jen málo odvětví průmyslu. Činnost jejich obmezuje se ostatně spůsobem s obyvateli konkurujícím na obchod se zbožím, jež není jejich vlastním výrobkem, hlavně ale záleží tato činnost v půjčování a vůbec v obchodu s penězi. Že židovstvo pro domácí své potřeby nerado užívá dělnické síly svých spoluvěrců, toho důkazem jest převládající u něho užívání křesťanské čeládky.

Nevyhnutelně potřebným činitelem při ruchu a vývinu národního hospodářství jest ale práce a na to nechť se dbá.

Kde koliv od nejstarších dob co trpená národnost vystupovali, byli židé všude i v Čechách zastoupeni. Časté pronásledování židů činilo bytnost tohoto plemene vždy nejistou a nejednou bylo jich vypuzení vysloveno, avšak nikdy vykonáno. Také krátce před sepsáním lidu roku 1754 mělo se státi úplné jich vypovězení ze země, čehož příčinou snad byla národní a náboženská nepříznivost. Avšak přičiněním některých měst trpení jich tenkráte na deset let pro-

dlouženo. Císař Josef ustanovil pak počet židů, jenž trpeni býti mohou, na 8600 rodin, a přebývání jejich mimo to obmezeno bylo na určitá místa, neb známo jest, že v přemnohých zvlášť horních a též jiných městech židé nesměli se usazovati ba ani zdržovati. Teprv od r. 1848 odpadla obmezení, která rozšiřování se židovstva překážela nejen co do zřizování samostatných rodin, nobrž i při nabývání půdy a obmezeném přebývání. Avšak od té doby vidíme, kterak židé poskytnutých jim výhod užívajíce pozoruhodným a postupným spůsobem se rozšiřují, usazují, domácnost si zřizují a se rozmnožují. Toto šíření a množení se podporováno jest zvláštní židům vrozenou obratností, že umějí v prospěch svůj kořistiti ze všech okolností, a proto vidíme, kterak od r. 1848 nabývají velmi velikých bohatství.

Nejlepším však důkazem o jich množení-se jest, že kdežto od r. 1784 až do 1848 přibývání židů postupovalo skorem stejným krokem s množením-se křesťanů, od r. 1848 počet židů co rok vystupoval o $1._9$ procent, kdežto přirůstání křesťanského obyvavatelstva od r. 1850 do 1857 činilo jen $1._2$

Pozoruhodná jest pro statistiku i ta okolnost, že židé hlavně tam svá sídla mají a zakládají, kdež jejich zištnost zvláštní činnost může vyvinovati a kde jejich příčinlivé špekulaci bez hmotného namáhání otvírá se rozsáhlé pole, pročež také pečlivě se vyhýbají krajinám průmyslovým a takovým, kde převládá namáhavé dobývání surových plodin. Kdežto židovského obyvatelstva roku 1780 čítalo se 39.690, vzrostlo do r. 1857 na 6.3398.

Kraj	Čechů	Němců	Jiných národností	Židů
Město Praha	40213	24000	3	7706
Boleslavský	185976	224764	7	3098
Budějovský	145822	130679	2	1937
Čáslavský	349366	14848	5	10691
Chebský	—	366250	4	6833
Chrudímský	299001	56177	3	3602
Jičínský	237379	102755	2	2752
Kr. Hrádecý	248679	96413	6	2241
Litoměřický	44537	353708	10	4594
Písecký	256551	57612	8	5221
Plzeňský	258932	126414	1	7446
Pražský	479257	4871	12	12877
Táborský	355632	400	4	11939
Žatecký	24602	207439	10	5402
Uhrnem	2925947	1766330	77	86339

(Údaje tyto čerpány jsou z úředních pramenů od r. 1857.)

IV. Náboženství.

Žádná země nezakusila snad takové změny co do náboženství jako Čechy. Z počátku XVII. století byly zajisté tři čtvrtiny křesťanského obyvatelstva nekatolické. Bitva Bělohorská všecko změnila a nastalo násilné na víru převádění, jelikož vedle katolické panující církve žádné jiné vyznání nebylo uznáváno, až pak císař Josef II. tolerančním patentem dne 13. října 1781 prohlásil náboženskou snášelivost. Od této doby také protestantství od r. 1630 potají dále klíčící náhle v znamenitou výši znovu vypučelo, mohouc se veřejně hlásiti k své bohoslužbě. Pozoruhodné jest, že v Čechách po rozličných obcích roztroušení přívrženci augsburského vyznání (34.139 osob) skorem výhradně náležejí německé národnosti, kdežto příslušníci vyznání helvetského skorem úplně náležejí k národu českému. Tito jsou na mnoze zbytkové husitismu a jeho přechodu ku kalvinismu a pikhardismu. Pozoruhodné jest, že v okresích Boleslavském a Benešovském, kdež tuhé pikhardství mívalo své střediště, ukrutným pronásledováním dokona bylo vyhlazeno, tak že ani stopy po akatolících tam nezůstalo, právě tak jako v kraji Táborském. Tak důkladně řádily onoho času politické potlačování, utlumování národního vědomí a jesuitismus. Avšak přes to přese všecko udržel se helvetismus v jiných krajinách dosti hustě, jako v okresích Poděbradském a Skutečském, kdež činí 22 procent

Kraj	Katolíkův	Evangelíkův augsburg-ského vyznání	Evangelíkův helvet-ského vyznání	Židův	Jiných náboženských vyznání
Město Praha	63614	405	194	7706	3
Boleslavský	403540	3514	3686	3098	7
Budějovský	276221	174	106	1937	2
Čáslavský	347249	2708	14257	10691	5
Chebský	346639	19581	30	6833	4
Chrudimský	333639	870	20668	3602	4
Jičínský	334721	2610	2801	2752	4
Kr. Hradecký	339785	897	4410	2241	6
Litoměřický	394967	1515	1761	4594	12
Písecký	314125	19	18	5221	9
Plzeňský	385296	28	22	7446	1
Pražský	476482	940	6706	12877	12
Táborský	353665	276	2100	11939	4
Žatecký	231392	611	38	5402	10
Úhrnem	4601335	34148	56797	86339	83

obyvatelstva, pak v okresích Roudnickém, Mělnickém, Nimburském, Kolínském, Kutnohorském, Čáslavském, Hlineckém a Poličském. Jižní Čechy jsou, až na nepatrné výminky, zcela katolické.

(Na tabulce str. 27 naznačena jest rozdílnost náboženská dle krajů.)

V. Výživa a zaměstnání.

Pod touto rubrikou uvedeny jsou veškery druhy obyvatelstva, které následkem svého zvláštního povolání vůbec vyvinují jakousi produktivnost, jížto odpovídá jistá odměna čili výživa,. jako jsou: duchovní, úředníci, vojsko, literáti a umělci, právní zástupcové a notáři, lékaři, gruntovníci a majetníci dolů, majetníci domů a stálých důchodů, fabrikanti a živnostníci, obchodníci, lodníci a rybáři. O některých druzích bude zvlášť pojednáno.

Kraj	Duchovních	Úředníkův	Vojákův	Literatův a umělcův	Právních zástupcův a notářův	Osob zdravotních	Majetníkův a pachtýřův dvoru a dolů	Majetníkův domů a stálých důchodů	Fabrikantův a živnostníkův	Obchodníkův	Lodníkův a rybářův
Město Praha	666	2777	622	832	246	375	65	1147	4199	1625	105
Boleslavský	321	1788	1831	401	55	364	16136	19766	11443	1343	43
Budějovský	339	1478	1142	137	13	186	13151	12344	4279	476	260
Čáslavský	295	1674	2559	392	33	355	16216	17067	20198	1643	78
Chebský	407	2211	1930	765	34	385	14972	15638	11757	1658	43
Chrudímský	286	1332	1786	172	25	314	17138	21605	8550	1328	20
Jičínský	249	1315	1617	336	31	275	17013	21467	8109	840	13
Kr. Hradecký	346	1634	1538	222	28	316	15831	20469	8593	867	57
Litoměřický	435	2312	1244	348	51	513	11891	27988	10670	2267	509
Písecký	300	1595	1550	303	25	205	14147	16921	6501	970	210
Plzeňský	342	1977	2242	248	17	286	18505	18047	8138	1680	50
Pražský	444	2277	2613	441	28	415	15706	26940	11573	2249	178
Táborský	279	1414	1744	186	30	239	17899	16797	6755	1431	69
Žatecký	447	1706	1044	283	43	380	10745	11620	7220	1311	28
Úhrnem	5156	25490	23462	5066	659	4608	199415	247816	127985	19688	1663

Za nynějších okolností, kdež nové správní ústrojí se připravuje, kdež samospráva obcí a působnost okresních zastupitelstev se vyvinuje, jest počet *úředníků* velmi záhadný a proto také nepojednáváme o poměru tak měnitelném.

Při popsání roku 1857 bylo dle hořejší tabulky 26.490 úředníků. Následkem zmenšování úřednictva od oné doby možno je přibližně páčit na 25000 osob.

Co se týče *duchovenstva*, a sice křesťanského, zasluhuje zmínky, že roku 1762 se počítalo:

světských duchovních	2325
řeholních	3635
jeptišek	552
ouhrnem . .	6512

Avšak zrušení klášterů, císařem Josefem II. provedené, zmenšilo znamenitě počet kněží řeholních, kdežto stav světskéko duchovenstva (duchovních správců) žádné podstatné změny nepoznal, zvlášť přihlížíme-li k tomu, že obyvatelstvo Čech od té doby se zdvojnásobilo. Neníť žádného stejnoměrného rozdělení duchovenstva, jež by upraveno bylo dle potřeby, počtu duší a polohy.

Na tabulce následující jeví se poměr nynější.

A) Katolická církev.

Světské duchovenstvo.

Proboštů, kapitolních děkanů, kanovníků skutečných a čestných	83
Arciděkanů	7
Vikářů	128
Děkanů	140
Farářů (definitivně ustanovených)	1676
Farních administratorů, lokalistů a expondituristů	99
Zámeckých kaplanů	52
Kaplanů a kooperatorů	698
Pensionistů a deficientů	60
Seminaristů a externistů	332
Úhrnem	3275

Řeholní duchovenstvo.

a) Mužských řádů.

Maltézských rytířů	33
Křižovníků s červenou hvězdou	84
Premonstrátů	227
Cisterciánů	105
Benediktinů	86
Piaristů	97
Dominikánů	22
Minoritů	13
Augustianů	53
Servitů	11
Františkánů	170
Kapucínů	149
Milosrdných bratří	68
Jezovitů	30
Redemtoristů	8
Úhrnem	1156

b) ženských řádů.

Anglických panen	20
Uršulinek	71
Alžbětinek	61
Karmelitánek	19
Školních sester	110
Milosrdných sester	239
Úhrnem	520

B) Evangelická církev.

a) Augsburského vyznání.

Superintendent	1
Seniorové	2
Inspektor	1
Farářů	20
Vikářů	2
Úhrnem	26

b) Helvetského vyznání.

Superintendent	1
Seniorové	3
Farářů	36
Úhrnem	40

Židé

měli 1 vrchního rabína a 13 krajských rabínů, dohromady 14.

Čísla tato pocházejí z roku 1862. Součet duchovenstva veškerých vyznání činí 5031 osob. Jelikož na tabulce o výživě a zaměstnání v první rubrice počet veškerého duchovenstva r. 1857 (při posledním popsání obyvatelstva) byl 5156 osob tož by od roku 1857 duchovních bylo ubylo.

Řeholnic přibylo v míře nápadné; dosáhlť počet milosrdných sester a jeptišek jiných nově povstalých řeholí výše 239. Mimo to jest 8 redemptoristů a 30 jezovitů.

Literáti, umělci, právní zástupcové, notáři a osoby zdravotní uvádívají se obyčejně v jednom skupení. Patrnoť, jak obtížné jest, určiti objem pojmu: literát, umělec atd., má-li se jím naznačit samostatné, na jiných poměrech výživy nezávislé zaměstnání. A proto možno poměr tento udati pouze způsobem přibližným. K právním zástupcům počítány pravidelně krom systemovaných advokátů i náležející k nim osoby pomocné.

Na zvláštní tabulce str. 31. uveden počet advokátů a notářů v Čechách.

Poměr tento advokátů k notářům nabude snad v krátce jiné tvářnosti; neboť při postupném rozvinu konstitučního života budou muset zponenáhla přece zmizeti výsadné přehrady a pomyslí se na rozmnožení *advokátů* a zponenáhla i na prohlášení advokacie za

živnost svobodnou, ovšem s jistým zákonním obmezením. Co se týče *notářů*, jest i jich rozmnožení velmi žádoucné v tom smyslu, aby přestaly tak zvané notářské filialky čili přenášení notářské působnosti do jiných okresů krom bydliště notářova a aby pro tyto nezastoupené okresy, v nichž notář řádného bydliště nemá, ustanoveni byli zvláštní notářové.

Kraj	Advokátů	Notářů	Kraj	Advokátů	Notářů
Město Praha	58	11		107	75
Boleslavský	8	12	Litoměřický	13	16
Budějovický	7	8	Písecký	5	9
Čáslavský	7	11	Plzeňský	6	11
Chebský	10	10	Pražský	4	18
Chrudímský	7	8	Táborský	6	12
Jičínský	7	8	Žatecký	10	11
Kr.-Hradecký	3	7	Úhrnem	151	152
	107	75			

Do skupení *zdravotních osob* náležejí lékařové, ranhojiči, skotoléčitelé, báby (porodní pomocnice) a lékárníci, jichž zevrubný počet dle krajů uvádí tabulka následující.

Kraj	Lékařů	Ranhojičů	Bab	Lékárníků
Město Praha	233	26	249	19
Boleslavský	40	57	367	18
Budějovský	24	53	143	12
Čáslavský	31	36	333	13
Chebský	60	93	232	25
Chrudímský	20	43	344	11
Jičínský	29	37	350	12
Kr. Hradecký	33	48	330	15
Litoměřický	59	108	352	25
Písecký	24	47	198	12
Plzeňský	40	52	285	16
Pražský	56	63	604	17
Táborský	14	58	247	13
Žatecký	50	74	262	21
Úhrnem	713	795	4296	229

Vůbec připadá na čtvereční míli 8 lékařů, $8._5$ ranhojičů, $2._5$ lékárníků, 46 bab a na 1000 lidí 1 zdravotní osoba, což by —

celkem vzato — nebyl poměr nepříznivý; avšak při rozdělení dle krajů a okresů a béře-li se ohled na lidnatost, musí to nazváno býti poměrem nepříznivým, neboť kraje Žatecký, Chebský, Litoměřický mají nepoměrně více lékařů nežli jiné kraje, zvlášť uvážíme-li, že větší města a lázenská místa se těší z mnohem většího počtu lékařů. A přihlížíme-li dále k tomu, že mnozí lékařové pro nedostatek důvěry mají malou praxi, že mnozí z vlastního popudu vůbec léčením málo se zanášejí: tož musíme za to míti, že by žádoucné bylo, aby rozmnožen byl počet stálých lékařů v okresích takových, kde jich nedostatek jest skutečně citelný. Nemůže být pochybnosti, že v ohledu tomto velmi prospěšně působiti mohou samosprávná obecní zastupitelstva a zastupitelstva okresní, jimž zákonem přikázána jest zdravotní péče okresů. Vzdálenost lékařova sídla od jednotlivých míst, nedostatečné ohledávání mrtvol v mnohých okresích, pak zaopotřování chorých, chudých nemocných v nemocnicích atd. zajisté v mnohém ohledu k tomu přispěje, aby povolané k tomu orgány bděly o rozmnožování zdravotních opatření a tedy i zdravotných osob. Záležitosti zdravotní by vůbec nemálo bylo podporováno, kdyby lékařové, ranhojiči a lékarníci celého kraje se scházeli a ve čtvrtletních poradách své mínění o opravách v zdravotnictví sobě vzájemně sdíleli a o dobrých zdáních i návrzích, jež mají sepsati a povolaným státním i zemským úřadům předložiti, se radili, čímž nejen blahodárných výsledků docílili, ale mohli by také v oboru svém bezpečná statistická dáta sbírati a sestavovati, jichž by se pak užiti mohlo ve prospěch všeobecný.

Kraj	Pomocníků			Čeledínů	Nádenníků
	při hospodářství a hornictví	při živnostech	při obchodu		
Město Praha	135	5788	1401	869	707
Boleslavský	27024	52609	1458	7266	29912
Budějovický	29570	17722	500	5322	30175
Čáslavský	19606	20690	960	9318	23266
Chebský	24800	36508	1251	7542	23548
Chrudimský	21232	17682	676	8995	36789
Jičínský	16037	32174	796	4650	20964
Kr. Hradecký	13611	33688	915	6286	21660
Litoměřický	24476	53520	2048	8018	31752
Písecký	24676	16461	689	4996	29260
Plzeňský	25342	21655	985	8415	39407
Pražský	25565	32719	1512	11643	40256
Táborský	28289	20187	888	7869	26024
Žatecký	16922	14238	1085	4463	19790
Úhrnem	297285	375641	15164	95652	373510

Tabulka na str. 32 poskytuje číslový přehled poměru *pomocného dělnictva* při rolnictví, živnostech a obchodu.

Poměr průmyslných a živnostenských dělníků k pomocným dělníkům při výrobě prvotní jest následující:

v Litoměřickém kraji	17 : 9
„ Boleslavském „	8 : 5
„ Kr. Hradeckém „	3 : 2
„ Chebském „	14 : 11
„ Jičínském „	6 : 5
„ Pražském . „	7 : 6
„ Žateckém „	6 : 7
„ Plzeňském „	3 : 4
„ Píseckém a Táborském kraji . . .	2 : 3
„ Budějovickem kraji	7 : 13
„ Chrudimském „	3 : 4
„ Čáslavském „	8 : 9

Z tohoto porovnání vysvítá, jak vysoko se vyšinuly průmysl a živnosti. Jest to zajisté radostné znamení o pokroku lidského vědění, špekulace a poznávání potřeb; zároveň ale také důkaz, že polní hospodářství ve vlasti naší posud nedosáhlo onoho stupně dokonalosti, jakýž právem očekávati by se mohlo od země v pravém slova smyslu rolnické. S druhé strany ale poskytuje toto porovnání i průmyslu pokynutí, že by se pro něj v mnohém kraji více díti mohlo, nežli se posud děje. Rozumně provozované a časovým potřebám přiměřené vzdělávání půdy, jsouc podporováno svobodným dělením rustikalních pozemků aneb prospěšným jich scelováním, zvelebením úvěru nemovitostního pomocí hypotečních banků a záložen, jakož i přiměřeným vyměřením daní, musí nejen samo o sobě zvýšiti důchody z pozemků, nobrž jest zároveň pomocnou pákou průmyslu a obchodu, jakož i naopak zase rozmanité průmyslové závody působí na rolnictví a mělo by se toho užiti. Zmiňujem se tu pro příklad jen o *plátcnictví*, kterýžto průmysl druhdy tak velice kvetl a od bavlnářství byl zastíněn, avšak pro jakost, trvanlivost a krásu, jež zvlášť plátěné zboží vyznamenávají, úplně neklesl, nobrž v nejnovější době nového vzniku nabyl následkem rozličných příznivých okolností a zvlášť válkou americkou. Na jaké výši se v Cechách plátenictví druhdy nalézalo, toho příklad podává kraj Boleslavský, jenž roku 1787 měl 3700 tkalcovských stavů na plátno a 27000 předáků lnu, s čímž ovšem spojeno

bylo rozsáhlé pěstování lnu. Jiný příklad: Jak rychle by se tento průmysl opět mohl pozvednouti, dokazuje nejnovější statistický výkaz, dle něhož se v Čechách ještě do nedávna počítalo 90.000 vřeten na len, kdežto nyní v 23 přádelnách jest 156000 vřeten nepočítajíc 90000 vřeten, které se zřizují. Pakli Anglicko a Belgicko v tomto průmyslném odvětví první místo zaujímají, musíme příčinu v tom hledati, že ruční přádelnictví předstiženo bylo strojními přádelnami. Všecky tyto okolnosti vybízejí k většímu sil napínání ve prospěch pěstování lnu, jež by za příznivých vlastností půdy nejlepšího výsledku mohlo poskytovati, zmenšujíc alespoň poněkud dovážení cizího lnu z Ruska a Polska, a poněvadž len dobře je placen, znamenitě zvýšujíc výnos hospodářství. Kdyby každé trochu větší hospodářství v oboru tomto činilo rozsáhlejší pokusy, v krátce bychom se dočkali skvělých úspěchů, neboť lze předvídati, že Amerika následkem osvobození otroků nebude již nikdy tolik bavlny vyráběti jako před válkou. I *chmeli* mohlo a mělo by se více pozornosti věnovati, jakož sázení *stromů morušových* při pěstování hedbávnictví tak velice potřebných.

Pozoruhodnou stránkou při statistice jest *zdržování se obyvatelstva* a v jisté míře *vzdálenost části obyvatelstva od domova.* Výnosný průmysl, poptávka po práci k rozmnožení plodin a průmyslových výrobků, dobrá denní mzda, vyhlídka na založení vlastního samostatného hospodářství, slovem: blahobyt krajiny udržuje obyvatelstvo v domově a jen vyhlídka na lepší výživu aneb přiženění se do jiných krajin může za obyčejných okolností být příčinou, že jistá část obyvatelstva svého domova se vzdaluje. Zacházení živností a obchodu, špatná denní mzda, nedostatek spolčování — toť jsou příčiny, že větší počet domácího obyvatelstva z domova svého odchází. Když takové nebytí doma jest pouze osazováním se v jiných krajinách vlasti, jest to ovšem zdánlivou ztrátou pro domácí obyvatelstvo té které obce, ale přece žádná ztráta pro celek, poněvadž upotřebení dělnických sil v jiných okresích téhéž země, kdež větší panuje průmyslnost, k zakládání všeobecného blahobytu jen přispívá a míchání se celého domácího obyvatelstva i proto musí dobře působiti, aby se důkladně vyplenila nesnášelivost a kastářství, zde onde v obcích posud panující. Jinak mají se věci při vzdálenosti v jiných korunních zemích aneb za jich hranicemi v cizině, aneb dokonce při úplném vystěhování.

Počet doma nepřítomných obnášel roku 1831 při 1000 obyvatelích 60,
kdežto r. 1857 z 1000 obyvatelů bylo nepřítomných již . . . 262.
Jestiť to zajisté okolnost, jež do nepříznivého světla staví poměry národního hospodářství v době pouhých 20 let, kdež nešťastné okolnosti politické a úpadek národního života od 1850—1857 podstatně přispěly k tomuto ztenčení domácího obyvatelstva.

Nejméně nepřítomných počítají kraje Hradecký, Chrudimský, Jičínský a Čáslavský, pak okresy Kutnohorský, Kolínský a Sobotecký, kdež pro příznivější rolnické poměry méně se jeví puzení k opuštění domova. Skutečně nepříznivý a smutný jest poměr nepřítomných v jiných zemích korunních, svědčíc o nedostačitelnosti výživy ve vlastní vlasti při tak hojném materialu!

Nepřítomných z království českého nalezá se

v Rakousích pod Enží	127.554
„ „ nad „	11.490
„ Salcburku	527
„ Štýrsku	8.140
„ Korutanech	794
„ Krajině	445
„ Přímoří	452
„ Tyrolsku	656
„ Haliči	2.314
„ Bukovině	238
„ Uhrách	15.988
„ Chorvatsku a Slavonii	1.287
„ Sedmihradsku	869
„ Vojenském pomezí	466
„ Dalmacii	22
„ Lombardsko-Benátsku	250
Připočtou-li se ještě ti, kteří ač ne doma, přece se zdržují v Čechách, totiž	406.779
na Moravě . . . . , ...	23.416
v Slezsku	944
kteréžto poslední země, náležejíce ku koruně české, nemohou být za cizí země počítány, pak připočtou-li se ti, kteří se nalézají krom císařství rakouského totiž .	14.498
tož dosáhne počet doma nepřítomných k víře skoro nepodobnou výšku	617.129

Z těch, jenž se zdržují v jiných korunních zemích, nalézá se 100000 ve Vídni. Mezi nepřítomnými jest také 6381, jichž bydliště nebylo lze vyšetřiti.

B. Rozsáhlost.

Rozsáhlost Čech obnáší 902.$_{4138}$ rak. čtverečních mil
a . . . . 943.$_{71}$ zeměpisných čtverečních mil.

Známost plodných prostor co do jich vzdělavacích vlastností a výměry dle krajů a okresů, jest prospěšná a ze stanoviště národního hospodářství i statistiky velmi důležitá, poněvadž pomocí jí poznáváme nejen své národní jmění, nobrž i jeho upotřebení a vlastnické poměry. Rovněž důležitá jest ale také známost prostor neplodných, o čemž níže zmínka se stane. Tabulka I. vykazuje rozsáhlost dle krajů a okresů co do vzdělání půdy, totiž: role, luka, zahrady, vinice, pastviny a lesy, a udává, mnoho-li je pozemností v manských a zemských deskách zapsaných (t. j. z větší části velkostatkářských) a mnoho-li nezapsaných (t. j. měšťanských, rustikálních, obecních, církevních a naturalních) s vypočtěním daně pozemkové bez přirážek dle okresů a dle držebnosti, je-li v zemských dskách zapsána (zemské statky) čili nic.

Z předeslaného přehledu vysvítá, že pozemnosti v zemských i manských deskách zapsané zaujímají prostoru . . 2,932.130 jiter, kdežto na držebnosti nezapsané (měšťanské a rustikální), jež jsou v gruntovních knihách vložené aneb posud držebnosti naturalní, připadá . . . . 5,712.933 jiter, že tedy třetina půdy a pozemků se nalézá v rukou velkostatkářů, jichž se počítá 1005. Některé zemské statky, zaujímající poměrně menší prostoru nežli 200 jiter, nemají žádné váhy proti velikým spojeným statkům.

Z uvedených zemských pozemností . . . 2,908.752 jiter nalézá se v rukou duchovenstva, tedy co držebnost k mrtvým rukoum (manus mortua) . . . . 182.396 jiter plodné půdy a svěřenské (fideikomisní) držebnosti zahrnují prostoru . . . . 1,051.883 jiter plodné půdy a dohromady . . . . 1,234.279 jiter plodné půdy. Všecko tedy držebnost k mrtvým rukoum, poněvadž

svěřenství jsou též neprodajná, na držebnost jisté rodiny vázaná a v mnohých případech teprv po vymření všech příslušníků spupnými (allodními) se stanou t. j. mohou svobodně prodána býti.

Mezi zemské statky k *mrtvým rukoum* nejsou počítány grunty církevní, náležející k duchovním obročím (děkanstvím, farám), z větší části pozemky bez gruntoknihovního vkladu, které tedy též se považují za jmění k mrtvým rukoum. Nelze popírati, že tyto statky, ačkoliv užitek vydávají a tedy poněkud do ruchu národního hospodářství zasáhají, předce všeobecnému oběhu jsou nepřístupné, poněvadž nemohou ani prodány býti, aniž se bez vyššího povolení, a to jen způsobem obmezeným, na ně dluhy mohou uváliti. Také proto, že dělení jich je přísně zabráněno, musejí se považovati za nehybnou závadu v ruchu veškerého národního hospodářství, aniž by nyní při jich zvláštním určení nějaká naděje byla, že buď rozprodáním aneb odprodáním částí se dostanou do všeobecného proudu konkurence co vlastnictví prodajné.

Neméně důležité pro národní hospodářství jsou tak zvané *rustikální grunty*. Ačkoliv poddanství již zrušeno, hněte přece rustikalní hospodářství staré manské břemeno nedělitelnosti, vázané na jistý posloupní řád pro případ dědictví. Posavad udržuje se v platnosti zásada, že selská hospodářství nesmějí se pod 40 měřic děliti. Proto také zřizování nových usedlostí, s nimiž spojeno býti má výživné držení pozemků, spojeno bývá s velikými obtížemi.

Veliká byla by to neshoda, kdyby po zrušení poddanství nebylo zákonem vysloveno nutně s tím spojené zrušení nedělitelnosti a svobodné s pozemkem nakládání.

Zákonem vyřčená zásada dělitelnosti rustikalních pozemků působila by velmi blahodárně na lepší hospodaření, na rozmnožování plodin, zřizování nových usedlostí, na množení se obyvatelstva a na utvrzování úvěru při nemovitostech; neboť jak mnoho jest hospodářství, která by odprodáním některých vzdálených, k vzdělávání nepříhodných gruntů a přikoupením neb vyměněním blíž a příhodněji položených pozemků se mohla zaokrouhliti tak, že by celá majetnost se lépe mohla vzdělávati a s menšími výlohami. A jak mnoho jest hospodářství, která nezaviněnými nehodami a následkem nedostávajícího se úvěrku nemovitostního a obtíží, i za veliké oběti zjednati si půjčku na takovou hypoteku, propadávají exekuci, kdežto by prospěšným odprodáním některých částí, jež by některý soused buď pro zaokrouhlení svých pozemků aneb pro zří-

zení samostatné usedlosti, aneb některý domkář velmi rád získal, kdežto by, pravíme, kupní cenou za takové odprodané pozemky exekvující knihovní věřitel snad mohl být upokojen, ač kdyby živnost nebyla vůbec předlužená. Dělitelností pozemků dostalo by se nového života národnímu hospodářství a nejbližším toho následkem bylo by přiměřenější vzdělávání půdy. Tak by se možným stalo zřizování nových a co do větších statků i rovnoměrnějších usedlostí a pilnému, přičinlivému domkáři, obmezenému na svůj domek a na najmutí obecních neb církevních gruntů, poskytovala by se příležitost, aby co rolnický člen obce nabyl své državnosti a lépe i souměrněji na ní hospodařil, což by zajisté přispívalo k zvětšování obcí, rozmnožování obyvatelstva a nabývání většího užitku z pozemků. Z toho by se vyvíjelo zponenáhla přiměřené rozdělení gruntovní majetnosti, a následek toho byl by zase, že by polní krádež sama sebou přestala. Velmi zbytečné bylo by obmezování na jistou míru, po kterou by se dělení díti mělo. Proč by se nesměla zavesti úplná, neobmezená dělitelnost gruntů selských, když se tak bez závady již děje při gruntech měšťanských; proč by se nad selským stavem co do jeho vlastnických poměrů mělo vykonávati jakési poručnictví obmezováním jeho svobodného nakládání s jměním, když toho není při stavu měšťanském? V státě konstitučním, kdež vládnouti má právo, by taková paradoxní myšlenka jen dokazovala, že nemožno jest zbaviti se starých předsudků. Obávati se nekonečného drobení ku škodě národního hospodářství, aneb že by se z něho snad vyvinouti mohl proletariat, jest zbytečné, neboť pilný rolník vždy bude přihlížeti k svému prospěchu, bude odprodávati neb kupovati tak, aby tím získal a zbytečně neb bez zjevného užitku pro své jmění zajisté nebude pozemky své drobiti a ztenčovati. A kdyby konečně v některých řídkých případech tak učinil a kdyby některý skutečně nedbalý hospodář výminkou se dopustil takového rozdrobení až na nejmenší kousky: tož by takové rozkouskování zase prospělo jiným bedlivým hospodářům!

Mimo to dlužno ještě podotknouti, že by takové rozdrobování až do nejmenších poměrů vůbec ani prakticky provesti se nemohlo, poněvadž při živnostech jen částečně zadlužených nový kupec sotva by vždycky svolil, aby také přejímal společné a nerozdílné závazky, které ovšem i na malé části zůstanou. Jest čas svrchovaný, aby zákonodárství ve věci této něco učinilo, neboť rol-

nictví má zapotřebí nejvýdatnější podpory, ač nemá-li nemovitostní úvěr a poplatnost ochabovati.

Že by se odstraniti měly mnohé jiné ještě nedostatky, zajisté každý vzdělaný hospodář přisvědčí, uváživ, že posud v mnohých krajinách se zachovává trojstranné hospodářství, že by luka přiměřeným kladením trativodů a svodnic se mohla učinit užitečnějšími a že by obrácení mnohých zbytečných pastvišť v role neb luka, setí užitečných bylin a zlepšení hnojení zajisté užitek půdy zvětšilo.

Velikou cenu pro statistiku měla by podrobná známost a sestavení výměry veškerého obecního jmění, výměry gruntů veškerých obročí a gruntů církevních, což by nyní bylo prací velmi obšírnou a mnoho času vyžadující, ovšem ale i důležitou. Tabulky pro statistiku a lesnictví království českého, vypracované ústředním výborem pro hospodářskou a lesnickou statistiku, sestaveny jsouce s neobyčejnou pilností a věcnou znalostí dle pramenů úředních (pohříchu ale jen v řeči německé), poskytují k tomu látku velmi skvostnou a bohatou; jest ale co litovati, že posud jen pět krajů bylo uveřejněno, by se řečený výkaz mohl sestaviti. Zajímavo jest znáti také *v zemských deskách zapsanou majetnost městských obcí v království*, k čemuž napomáhají tabulky na str. 40—42.

Co se týče *půdy neplodné*, tož i ona pro svou poměrně velmi velikou rozsáhlost se stanoviště národního hospodářství a statistiky zasluhuje, aby se na ni zvláštní ohled bral. Jest mnoho zbytečných rybníků, které ani z rákosu, ani z ryb žádného užitku nevydávajíce, ačkoliv často dobře působívají na vlhkost vzduchu, přece by se mohly vypustiti, aby se z nich úrodných rolí nadělalo. Jest dále mnoho bařin, které by se mohly vysušiti, mnoho lomů a štěrkovišť (šutrovníků), jichž by se mohlo s prospěchem k lacinému udržování okresních silnic užiti aneb i jinak zužitkovati. Lada obnášejí v Čechách 15000 jiter. Ačkoliv v mnohých krajinách leccos se stalo, aby se část jich zužitkovala — o zcela neplodných prostranstvích, jako jsou skaliny a hluché písčiny nemluvíme, — tož přece jest mnoho takových prostranství zvlášť strání, jež by se s malým nákladem mohly posázeti ovocným stromovím. Zvláštní zmínky zasluhují též pozemky vypadající na cesty, jež se silnicemi zaujímají prostoru asi 220000 jiter. V mnohých krajinách se v tom ohledu až mrhá, neboť nechávají se širokánské kusy na cesty, jen aby se hodně pohodlně vjížděti mohlo na jednotlivá

V zemských deskách zapsané pozemnosti městských obcí v král. Českém.

Jmeno městské obce	Jmeno pozemnosti v deskách zapsané	Okres, v němž pozemnost leží	Plodná půda		Neplodná půda		Řádná daň pozemková bez přirážek		Daň domovní bez přirážek		Poznamenání
			jitra	□s.	jitra	□s.					
Andělská Hora	Andělská Hora	Karlovarský	122	898	28	202	65	97	1	87	
Bechyň	Bechyň	Bechyňský	186	655	97	97	193	37	3	73	
Benešov	Haidlerský dvůr	Benešovský	91	314	47	774	131	14	—	—	
Benešov	Scharfenstein	Benešovský	593	486	45	402	749	12	—	93	
Beroun	Beroun a Miňany	Berounský	1350	255	236	984	730	15	3	72	
Bílina	Bílina	Bilínský	126	819	38	1368	478	86	29	40	
Bílina	Jablonec	Bílinský	94	485	—	1070	196	63½	2	10	
Blovice	Blovice	Blovický	635	628	78	512	442	61½	16	80	
Budějovice	Budějovické vesnice	Budějovský	2490	7	1071	1501	2910	45	258	71	
Budějovice	Oujezd a Olešnice	Budějovský	934	215	454	998	836	36	13	81	
Chomútov	Hrušovany	Chomútovský	3	1269	—	—	11	81	—	—	
Chomútov	Chomútov	Chomútovský	400	1394	125	1364	625	84½	6	53½	
Chomútov	Schönlinde	Chomútovský	4520	1335	72	1227	1987	69	6	53	
Chotěboř	Chotěboř	Chotěbořský	683	1089	98	986	412	59	14	—	
Domažlice	Domažlice	Domažlický	3906	1102	36	945	2030	4½	18	66	
Falknov	Falknov	Falknovský	90	1574	76	1573	136	71	3	73	
Gottesgab	Gottesgab	Jachimovský	803	1022	22	958	210	20	90	53	
Horažďovice	Horažďovice	Horažďovický	418	1319	153	558	392	57	16	80	
Hořepník	Skočidolovice	Pacovský	160	1215	1	5	128	78	3	73	
Hostomice	Hostomice	Hořovický	280	930	1	1470	168	11½	—	—	
Humpolec	Humpolec	Humpolecký	551	157	55	1274	339	62	—	—	
Jabloné	Jabloné	Jablonský	77	616	21	1495	90	4	—	93	
Janovice Uhlíř.	Janovice Uhlíř.	Uhl. Janovický	148	400	—	—	85	27	—	—	
Jaroměř	Jaroměř	Jaroměřský	213	487	87	1251	227	38	2	87	
Jičín		Jičínský	93	1423	3	448	233	47½	3	73	od 1544
Jilové	Jilové	Jilovský	357	25	47	683	204	34½	1	87	

Jmeno městské obce	Jmeno pozemnosti v deskách zapsané	Okres, v němž pozemnost leží	Plodná půda		Neplodná půda		Řádná daň pozemková bez přirážek		Daň domovní bez přirážek		Poznamenání
			jitra	□s.	jitra	□s.					
Jírkov	St. Christof-Alaunwerk	Jírkovský	2291	1113	22	743	615	14½	6	34	
Jachimov	Jachimov	Jachimovský	5642	764	141	344	2630	4½	5	59	
Karlovy Vary	Karlovy Vary	Karlovarský	2327	1270	191	866	1972	28	539	67	
Kašperské hory	Kašperské hory	Kašperskohorský	9205	268	325	864	2932	4½	42	94	
Klatovy	Klatovy	Klatovský	1538	119	188	230	1205	43½	30	10	
Kostelec n. Orlicí	Kostelec n. Orlicí	Kostelecký n. O.	1639	292	62	1101	1351	37	—	—	
Králové Dvory	Králové Dvory	Kralodvorský	1087	242	139	1061	909	81½	26	13	
Králové Hradec	Kr. Hradecké vesnice	Kralohradecký	3739	83	90	380	4323	46	9	82	
Krumlov	Krumlov	Krumlovský	866	374	83	1050	465	91	35	45	
Kutná Hora	Lošany	Kutnohorský	68	944	138	80	168	36	20	55	od 1540
Kutná Hora	Janovice Červená	Uhl. Janovický	1715	458	13	929	1437	81½	30	80	
Litoměřice	Litoměřice	Litoměřický	616	380	91	637	543	39	—	93½	
Litomyšle	Litomyšle	Litomyšlský	1580	538	98	829	1868	65½	20	52½	
Loket	Loket	Loketský	5716	1562	392	437	5263	62½	11	19	
Louny	Dobroměřice	Lounský	759	879	3	505	1395	28	22	39	
Mělník	Mělník	Mělnický	150	915	86	408	119	19	8	40	
Mělník	Přívory	Mělnický	177	1163	15	14	353	43	—	—	od 1604
Milevsko	Milevsko	Milevský	228	1351	45	115	174	73	4	67	
Mladá Boleslav	Mladá Boleslav	Ml. Boleslavský	727	1289	93	1423	727	30	5	60½	
Most	Kopisty	Mostecký	6875	576	167	798	10164	30	86	80	
Náchod	Černík	Náchodský	45	175	8	1306	60	32	2	80	
Německý Brod	Německý Brod	Něm. Brodský	861	626	1	685	642	48	30	80	
Nepomuk	Nepomuk	Nepomucký	304	1014	37	1044	180	17	—	—	
* Nový Bydžov	Nový Bydžov	Novobydžovský	1342	238	15	1234	1095	58½	5	59	
Ostrov	Ostrov	Ostrovský	37	1001	32	497	32	81	2	80	
Oustí n. Labem	Vánov a Stříbrníky	Oustecký n. L.	123	1561	12	4	72	22	—	—	
Pelhřimov	Pelhřimov	Pelhřimovský	3305	474	327	496	2273	48	74	90	
Písek	Písek Bouda Stráž Ostrovice	Mírovický a Písecký	11953	405	420	1386	8639	48½	55	6½	

Jmeno městské obce	Jmeno pozemnosti v deskách zapsané	Okres, v němž pozemnost leží	Plodná půda		Neplodná půda		Řádná daň pozemková bez přirážek		Daň domovní bez přirážek		Poznamenaní
			jitra	□s.	jitra	□s.					
Planá	Planá	Planský	914	1380	1	585	587	3½	3	50	
Plzeň	Plzeň	Plzeňský a Rokycanský	6940	1029	460	1590	5315	41	139	9½	
Praha	Libeň a Prosík	Karlínský	69	47	65	1499	177	44½	110	14	od 1542
Příbram	Příbram	Příbramský	2181	724	183	755	1517	88	19	59	od 1584
Příbram	Dušníky (Trhové)	Příbramský	874	223	9	1039	758	1½	19	60	od 1741
Přísečnice	Přísečnice	Přísečnický	713	728	56	1342	528	81	16	80	
Radnice	Radnice	Rokycanský	521	679	76	65	194	44	18	67	
Rakovník	Rakovník	Rakovnický	878	1568	126	1181	1561	73½	10	24	
Rakovník	Senomaty	Rakovnický	563	838	9	1554	1257	16	—	—	od 1614
Rokycany	Rokycany	Rokycanský a Blovický	5197	1556	218	1267	3419	5	100	67	
Rychnov	Rychnov	Rychnovský	647	1523	69	499	739	81½	—	93	
Soběslav	Soběslav	Soběslavský	1543	627	325	859	1267	88	15	86	
Štětí	Štětí	Štětský	186	28	156	81	219	45	7	70	
Stříbro	Stříbro	Stříberský	2034	819	201	1425	1148	23	19	60	
Sušice	Sušice	Sušický	1378	966	139	421	515	67	102	—	
Třebenice	Třebenice	Lovosický	9	1065	—	709	36	23½	3	73	
Třeboň	Třeboň	Třeboňský	833	1324	406	200	1051	71	11	20	
Trutnov	Trutnov	Trutnovský	1438	217	141	—	11 3	18	70	93	
Týn Horšův	Týn Horšův	H. Týnský	1178	1399	115	886	985	96	18	48	
Vlašim	Ctiboř	Vlašimský	227	429	8	929	169	48½	2	80	od 1549
Vysoké Mýto	Vysoké Mýto	Vys. Mýtský	1514	138	104	1346	1193	91	29	40	
Vodňany	Vodňany	Vodňanský	918	1209	502	733	1934	5	71	77½	
Volyň	Volyň	Volyňský	300	974	46	887	237	56½	8	40	
Wiesenthal	Wiesenthal	Jachimovský	44	150	7	1150	18	95	8	40	
Žatec	Holedeč a Velichov	Žatecký	1072	202	234	202	973	76	46	67½	
Žlutnice	Žlutice	Žlutický	640	321	96	90	613	82½	8	41½	

pole, což v mnohých případech ovšem bývá velmi výhodné pro snadnější a levnější vzdělávání gruntu. Kdyby takové pozemky používané za cesty až na nejpotřebnnější šírku se zúžily aneb docela zoraly a jiné příjezdy se upravily, zajisté by se takovým vzděláním pozemků nechávaných na cesty mnohá zajížďka vyplatila. Aby pozemky takové cestami se ponechávaly, není neodstranitelná nevyhnutelnost, poněvadž změny u vyměřování daně v katastru snadno provesti se dají.

Přihlížejíc k *silnicím* a jiným veřejným cestám, jako jsou okresní silnice, venkovské a obecní cesty, tož by se jimi způsobený úbytek při užitku z půdy snadno mohl nahraditi, kdyby se tyto cesty a silnice za příkladem mnohých okresů ovocnými stromy vysázely a tak zužitkovaly. Žádoucné jest, aby zákonem zúženy byly silnice na jistou potřebě přiměřenou menší šířku, neboť patrno, že postranní příkopy u erarních i okresních silnic jsou vůbec široce založené a že štěrkové hromádky po obou stranách silnic nejsou přiměřeně dělány a volnému pohybování se povozů překážejí, pročež by i užší okraj (koruna) silnice schválení zasluhoval. Takovým způsobem by se stanoviště národního hospodářství při zakládání nových silnic mnoho úrodné půdy se uspořilo, kteráž by jinak pro vzdělání ztracena byla na vždy.

Co do *užitku plodné půdy* obnášel průměrný hrubý výnos dle prostranství r. 1857 vyměřeného jak následuje:

z jitra role po 32 zl.	137,164.800 zl.
„ „ louky a zahrady po 21 zl.	21,039.900 „
„ „ vinic po 75 zl.	232.500 „
„ „ pastvin po 2 zl. 50 kr.	1,710.000 „
„ „ lesu po 2 zl. 50 kr.	6,597.000 „
z 8,614.200 jiter dohromady	166,744.200 zl.

Poněvadž dle nejnovějšího statistického výkazu veškerá prostora plodné půdy obnáší . . . . 8,645.064 jiter, tož i průměrný hrubý užitek bude později jiný a větší.

Při jednotlivých druzích plodin obnášel hrubý užitek r. 1857:

pšenice měřice po 2 zl. 50 kr.	19,796.000 zl.
žita „ „ 2 „ 30 „	31,915.800 „
ječmene „ „ 1 „ 70 „	13,273.600 „
ovsa „ „ 1 „ 10 „	14,287.900 „
prosa „ „ 2 „ — „	240.000 „

luštěnin měřice	po	3 zl.	20 kr.	4.153.600 zl.
bramborů „	„	— „	40 „	6,576.800 „
kukuřice „	„	2 „	— „	18.000 „
lnu a konopí cent	„	21 „	— „	4,338.600 „
buráku	„ „	5 „	70 „	648.000 „
slámy	„ „	— „	25 „	18,848.500 „
jetele	„ „	— „	90	13,500.000 „
chmele	„ „	63 „	— „	2,324.700 „
sena	„ „	— „	70 „	22,717.800 „
ovoce a zeleniny				1,258.000 „

Průměrní ceny obilí od roku 1851 do 1858 vypočítány byly jak následuje:

Roku	pšenice	žita	ječmena	ovsa
1851	3.64	2.73	2.24	1.40
1852	4·34	3·90	2·78	1·49
1853	4·54	3·73	2·90	1·61
1854	6·16	5·59	3·80	2·10
1855	6·18	5·07	3·69	1·71
1856	5·56	4·08	3·13	1·68
1857	4·36	2·71	2·27	1·61
1858	4·29	2·67	2·40	1·91

Co se dotýče chovu dobytka, tož byl počet užitečného dobytka dle sečtení r. 1857 následující:

Kraj	Koní	Mezků	Oslů	Ovcí	Brakovného dobytka	Koz	Prasat
Město Praha	1330	2	2	644	3	56	183
Pražský	27626	20	82	161654	220974	14619	78912
Budějovický	7768	—	6	180983	58057	4805	41334
Písecký	15092	3	23	152674	109259	4173	42591
Plzenský	14135	8	17	160700	192806	6406	44938
Chebský	4686	—	40	147978	75518	8593	22942
Žatecký	10005	—	56	97173	140475	13139	43135
Litoměřický	11177	9	30	112032	39929	31683	44487
Boleslavský	14524	4	26	121871	98473	13892	39960
Jičínský	16050	2	25	119342	46609	11886	28910
Kr.-Hradecký	16489	5	35	113721	34927	8132	26500
Chrudímský	21213	27	35	135377	41389	9776	39468
Čáslavský	15377	5	42	146691	100173	9498	71295
Táborský	12796	7	15	184962	111350	3853	52619
Úhrnem	188568	92	453	1835902	1269942	136911	577274